

Η ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1955.

Ἐχει ἐδραιωθῆ πλέον ἡ πίσυς ὅτι ἕκαστον παρερχόμενον ἔτος θὰ φέρη νέους καὶ μεγάλους θησαυροὺς ἀρχαιοτήτων, ἐρχομένους εἰς φῶς ὑπὸ τῆς τύχης ἢ διὰ τῆς ἀνασκαφικῆς σκαπάνης. Ὅμως τὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα τοῦ λήξαντος ἔτους ὑπερέβαλον πᾶσαν προσδοκίαν. Ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου τῆς Κρήτης μέχρι τοῦ ἄλλου περισυνελέγησαν καὶ κατετέθησαν εἰς τὰ Μουσεῖα καὶ τὰς Συλλογὰς ἀφθονα εὐρήματα ἀναγόμενα εἰς πᾶσαν ἐποχὴν ἀπὸ τῆς νεολιθικῆς μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων. Τὸ Μουσεῖον τοῦ Ἡρακλείου, τὸ ὁποῖον μεταπολεμικῶς ἐδιπλασιάσθη, ἀποδεικνύεται νῦν ἀνεπαρκὲς διὰ τὰ περιλάβη τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἐρχομένων καθημερινῶς εἰς φῶς ἀρχαιοτήτων καὶ δέον τὸ ταχύτερον νὰ ἀντιμετωπισθῆ τὸ ζήτημα τῆς περαιτέρω ἐπεκτάσεώς του.

Αἱ ἐργασίαι τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ κτηρίου τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου δὲν ἐσυνεχίσθησαν. Διὰ μικροῦ σχετικῶς ποσοῦ κατεβλήθη προσπάθεια νὰ ἐξασφαλισθῆ ὁ ἔναντι τοῦ Μουσείου χώρος τοῦ Ἐνετικῆς προμαχῶνος, ὅπου πρόκειται νὰ γίνῃ παράρτημα τοῦ Μουσείου διὰ τὴν στέγασιν δευτερευόντων γλυπτῶν καὶ τῆς συλλογῆς τοῦ ἐπιγραφικοῦ ὄλικου· εἰς τὸν αὐτὸν χώρον πρόκειται νὰ οἰκοδομηθῆ αἶθουσα κατάλληλος δι' ἐπιστημονικὰ διαλέξεις καὶ ἐργασίας. Ἦδη ἐγένοντο τὰ προπαρασκευαστικὰ χωματουργικὰ ἔργα.

Αἱ ἐργασίαι ἐκθέσεως τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου ἐσυνεχίσθησαν μὲ τὴν βελτίωσιν τῆς τουριστικῆς ἐκθέσεως καὶ τὴν διοργανώσιν τῆς ἐπιστημονικῆς. Εἰς τὴν πρώην συνεπληρώθη ἡ ἐκθεσις τῶν μικροτεχνημάτων καὶ ὠργανώθη τὸ τμήμα τῆς ἀρχαῖκῆς ἑλληνικῆς μικροπλαστικῆς καὶ μεταλλοτεχνίας καὶ τῆς ἑλληνικῆς, ἑλληνιστικῆς καὶ ἑλληνορωμαϊκῆς πλαστικῆς καὶ κεραμικῆς. Νέα γλυπτὰ ἐτοποθετήθησαν εἰς τὰς αἰθούσας τῶν γλυπτῶν. Πολλὰ ἀγγεῖα ἀπεκατεστάθησαν ζωγραφικῶς ὑπὸ τοῦ ζωγράφου Θωμᾶ Φανουράκη, ὁ δὲ νεαρὸς καλλιτέχνης Κωνστ. Πετράκης συνεπλήρωσε καὶ ἀπεκατέστησε τινὰς τῶν ἀσπίδων τοῦ Ἰδαίου Ἄντρου. Ὁ ἀρχιτεχνίτης τοῦ Μουσείου Ζαχαρίας Κανάκης, ἐπικουρούμενος ὑπὸ τοῦ βοηθοῦ του Ἰωάννου Μεραμβελλιωτάκη, συνεκόλλησε μέγα πλῆθος ἐκ τῶν εὐρημάτων τῶν ἀνασκαφῶν. Διὰ τὰ ἀντικείμενα τῶν ἀνασκαφῶν τῶν ξένων σχολῶν εἰργάσθησαν ἐπὶ μακρὸν καὶ ἄλλοι τεχνίται, συγκολλήσαντες πολλὰς ἑκατοντάδας ἀγγείων, πίθων, σαρκοφάγων. Τὸ Ἰνστιτούτον Ἀποκαταστάσεων τῆς Ρώμης καὶ ἡ Ἰταλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ διέθεσαν τοὺς πεπειραμένους τεχνίτας τῶν Ἀλῆν Καραβέλα καὶ Φράγκα Καλόρι διὰ τὴν ἀποκατάστασιν μινωϊκῶν τοιχογραφιῶν καὶ τῆς περιφήμου τοιχογραφημένης σαρκοφάγου τῆς Ἁγίας Γριάδος. Οὕτω κατέστη δυνατόν νὰ ἀποκατασταθῆ θαυμασίως καὶ νὰ ἐκτεθῆ καὶ ἡ ἰσχυρῶς βλαβείσα κατὰ τὸν πόλεμον τοιχογραφία τῆς Ταυρομαχίας ἐκ Κνωσοῦ καὶ νὰ καθαρισθοῦν τρεῖς πλευραὶ τῆς ὡς ἄνω σαρκοφάγου. Ἠρχισεν ἐκ παραλλήλου ἡ ἀποκατάστασις καὶ ἀνασύνθεσις τῆς τοιχογραφίας τοῦ Βωμοῦ μὲ τὰ Ἄνθη ἐξ Ἀμισσοῦ.

Τὰ βοηθητικὰ μέσα διὰ τοὺς ἐπισκέπτας (πινακίδες ἐπεξηγηματικαί, φωτογραφία, ἐγχρωμοὶ ἀναπαραστάσεις) ηὐξήθησαν καὶ ἐξεδόθη, εἰς τὴν ἀγγλικὴν κατ' ἀρχάς, ὁ εἰκονογραφημένος Ὁδηγὸς τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου, ἐπεξηγῶν τὸ τουριστικὸν τμήμα τοῦ Μουσείου.

Ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Ἐφόρου ὁ Ἐπιμελητὴς τοῦ Μουσείου κ. Στυλ. Ἀλεξίου ὠργάνωσε κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτῆς μέρος τὴν Ἐπιστημονικὴν Συλλογὴν εἰς τὰς ἐξ δι' αὐτὴν προοριζομένας αἰθούσας, ἧτις οὕτω κατέστη πολυ-

τιμότερον βοήθημα διὰ τοὺς ἐπιστημονικῶς ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ Μουσείου ἐργαζομένους. Ταυτοχρόνως ἤρχισεν ἡ ὀργάνωσις τῶν ἀποθηκῶν καὶ κατεσκευάσθησαν εἰδικαὶ θῆκαι διὰ τὰ πολυαριθμοῦς ὁμάδας τῶν ἀρχαιοτήτων τὰ τεμάχια τῶν τοιχογραφιῶν διεφυλάχθησαν συστηματικῶς.

Τὸ Ἱστορικὸν Μουσεῖον Κρήτης, μερίμνη πάντοτε τῆς Ἐταιρίας Κρητικῶν Ἱστορικῶν Μελετῶν καὶ ὑπὸ τὴν παρακολούθησιν τῆς ἐν Ἡροκλείῳ Ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίας, ἐπλουτίσθη διὰ πολλῶν νέων προσκτημάτων, διαφωτισόντων τὴν βυζαντινὴν, ἐνετικὴν, παλαιοτουρκικὴν ἱστορίαν καὶ συμπληρῶντων τὴν εἰκόνα τῆς κρητικῆς λαϊκῆς τέχνης. Τὰ σχετικὰ στοιχεῖα περιλαμβάνονται εἰς τὴν ἐτησίαν ἐκθεσιν τῶν πεπραγμένων τῆς Ἐταιρίας.

Ἀπὸ τὰ Τοπικὰ Μουσεῖα καὶ Συλλογὰς ἡ Συλλογὴ Ἱεραπέτρας διοργανώθη ἱκανοποιητικῶς εἰς τὸ νέον δι' αὐτὴν διατεθὲν ὑπὸ τοῦ Δήμου κτήριον διὰ τοῦ Ἐπιμελητοῦ Στυλ. Ἀλεξίου καὶ τοῦ ἀρχιτεχνίτου Ζαχ. Κανάκη. Ἦρχισεν ἐπίσης ἡ τακτοποίησις τῆς Συλλογῆς Ἀγίου Νικολάου, διὰ τὴν ὁποίαν ὁμως δὲν ὑπάρχει εἰσέτι κατάλληλον κτήριο. Τῆς Συλλογῆς Νεαπόλεως μελετᾶται ἡ στέγασις εἰς νέον κτήριο τὸ ὅποιον πρόκειται νὰ οἰκοδομηθῇ ὁ Δήμος Νεαπόλεως. Ἐκ τῶν δύο μικρῶν Μουσείων τῆς Δυτικῆς Κρήτης τὸ Μουσεῖον Ρεθύμνης, ἀνοικτὸν πλεόν καθημερινῶς εἰς τὸ Κοινόν, ἐπλουτίσθη διὰ τῶν εὐρημάτων τῶν ἀνασκαφῶν Γουλεδιανῶν καὶ διὰ πολλῶν ἄλλων τυχαίων εὐρημάτων. Εἰς ὅχι καλὴν κατάστασιν εὐρίσκειται τὸ Μουσεῖον Χανίων εἰς τὸ μικρὸν μουσουλμανικὸν τέμενος ἔνθα στεγάζεται λόγῳ τῆς μεγάλης ὑγρασίας τὴν ὁποῖαν δημιουργεῖ ἡ γειννίσις τῆς θαλάσσης. Προπαρσκευάζεται νῦν ἡ στέγασις τοῦ Μουσείου τούτου εἰς τὸν μεγάλον Ναὸν τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου, ὅστις πρὸς τὸν σκοπὸν τούτου θὰ ἀποκατασταθῇ ὡς μνημεῖον καὶ θὰ διαρρυθμισθῇ ὡς Μουσεῖον. Ἡ Συλλογὴ Κισάμου ἐπανήλθεν εἰς τὸ παλαιὸν τῆς οἰκίαν ὁπόθεν εἶχεν ἐκιοπισθῆ, Χρειαζεται ὁμως νῦν νὰ ἀναδιοργανωθῇ καὶ νὰ ληφθῇ μέριμνα διὰ τὴν ἐπαύξησιν τῆς.

Ἰδιαιτέρως σημαντικαὶ ὑπῆρξαν αἱ ἐργασίαι στερεώσεως καὶ ἀποκαταστάσεως τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων, αἵτινες ἐσυνέχισαν τὸ πρόγραμμα τὸ ὅποιον ἀπὸ ὀλίγων ἐτῶν ἤρχισε συστηματικῶς ἐφαρμοζόμενον. Ἐντὸς ἐνὸς ἔτους διετέθησαν ἐκ τοῦ Λογαριασμοῦ Ἐπενδύσεων 400 χιλιάδες δραχμῶν διὰ τὴν στερέωσιν τῶν Ἀνακτόρων Κνωσοῦ καὶ ἐξετελέσθησαν διὰ τοῦ Ἐφόρου Πλάτωνος καὶ τοῦ ἀρχιτεχνίτου Ζαχ. Κανάκη ἔργα κλίμακος, τὰ ὁποῖα διέσωσαν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἐρειπίων ἀπὸ τὴν ραγδαίαν καταστροφὴν. Συγκεκριμένως ἐστερεώθησαν καὶ ἀπεκατεστάθησαν αἱ δυτικαὶ ἀποθῆκαι, ἡ αἴθουσα τοῦ Θρόνου καὶ τὰ συναφῆ διαμερίσματα, ἡ ΒΔ νηρὶς διαμερισμάτων μετὰ τῆς παρ' αὐτὴν ἱερᾶς εἰσόδου καὶ τῆς καθαρτηρίου δεξιαμενῆς, ἡ βορρεια εἰσόδος, τὰ ΒΑ ὑπηρετικὰ δωμάτια καὶ ἀποθῆκαι μινρῶν ἀγγείων, ἡ ΒΑ αἴθουσα, αἱ ἀποθῆκαι τῶν πίθων μετὰ τὰ μέταλλα, αἱ ἀποθῆκαι τῶν γιγάντων πίθων, τὰ δωμάτια τῶν ἐργαστηρίων, μέρος τῶν βασιλικῶν διαμερισμάτων καὶ τῶν προσβάσεων καὶ διαδρόμων ἐπικοινωνίας, ἡ περιοχὴ τῶν ἀποθηκῶν τῶν ἀγγείων μετὰ τὰ κρῖνα καὶ ἡ ἐγγὺς περιοχὴ τοῦ Ἱεροῦ τῶν Διπλῶν πελέκων, τὸ παρὰ τὴν νοτιᾶν πύλην τμήμα τοῦ ἀνακτόρου, τέλος δὲ τὸ θέατρον καὶ ἡ πρὸς αὐτὸ φέρουσι Ἱερά Ὀδός. Πάντες οἱ λίθοι τῶν τοίχων ἐστερεώθησαν διὰ κορασανίου, τὰ πλακόστρωτα συνεπληρώθησαν ἢ ὅπου εἶχον τελείως φθαρῆ ἀντεκατεστάθησαν διὰ γυψολιθικῶν πλακῶν τῶν αὐτῶν διαστάσεων καὶ ὁμοίας ὕψους. Σημαντικὴ βελτίωσις ἐπῆλθεν ὡς πρὸς τὰ χρώ-

ματα, δοκιμαστικῶς εἰς τὴν αἶθουσαν τοῦ Θρόνου καὶ τὰς Ἱερὰς Κρύπτας· ἡ ἀπομίμησις ξύλου ἐγένετο τελεία καὶ τὰ χρώματα τῶν κιώνων ἐβελτιώθησαν. Ἡ γενομένη ἀποκατάστασις ἀπέβλεψεν ἐπίσης εἰς τὴν σχεδὸν ὀλοκληρωτικὴν καταπολέμησιν τῆς βλαστήσεως καὶ εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ σαφέστερα ὀρισμένα τμήματα τοῦ Ἀνακτόρου. Λάθη παλαιότερων ἐργασιῶν ἀναστηλώσεως ἐπληρωθῶθησαν, ὅσον τοῦτο καθίστατο δυνατόν. Αἱ ἐργασίαι ἔδωσαν εὐκαιρίαν νὰ μελετηθῶν πολλὰ προβλήματα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τῆς χρονολογίας τῶν διαφόρων τμημάτων τοῦ Ἀνακτόρου. Προήλθεν ἀφθονον ὑλικόν, ἰδίως ὀστράτων καὶ ἀγγείων, τὸ ὅποιον ἀφ' ἑνὸς συνεπλήρωσε τὸ στρωματογραφικὸν μουσεῖον, ἀφ' ἑτέρου ἔδωκεν ἀξιόλογα ἀντικείμενα εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου, περὶ τῶν ὁποίων κατωτέρω.

Ἐν Φαιστῷ αἱ ἐργασίαι ἀποκαταστάσεως ἐγένοντο ὑπὸ τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ἱταλικῆς Σχολῆς κ. Ντόρο Λέβι καὶ διὰ τῶν ἱκανῶν τεχνικῶν Τότι καὶ Καραβέλλα. Ἀντεκατεστάθησαν οἱ ἐφθαρμμένοι γυψολιθικαὶ πλάκες τῆς ὥραιας αἰθούσης ἀνατολικῶς τῶν Βασιλικῶν Ἀποθηκῶν, ἐστερεώθησαν ἱκανοποιητικῶς πολλοὶ τῶν τοίχων τοῦ δευτέρου Ἀνακτόρου καὶ ὑπεστηρίχθησαν τὰ κτήρια τῶν τριῶν διαδοχικῶν φάσεων τοῦ παλαιότερου Ἀνακτόρου.

Ἐν Τυλίσῳ, δαπάναις τῆς Ἀρχαιολ. Ἐταιρίας, ἐσυνεχίσθησαν αἱ ἐργασίαι τῆς στερεώσεως τῶν τριῶν μινωικῶν μεγάρων, τῶν παρ' αὐτὰ ὁδῶν καὶ τῶν νεωστὶ ἀποκαλωφθέντων πλακοστρώτων μετὰ τῆς βορείας στοᾶς. Εἰς τὸ Μέγαρον Γ συνεπληρώθησαν καὶ τὰ ὑπόλοιπα πλακόστρωτα, ἐστερεώθησαν αἱ κλίμακες, τὰ ἐπιχρίσματα, οἱ ΥΜΙΙ εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον βαίνοντες τοῖχοι καὶ ἀπεκατεστάθη εἰς τὴν παλαιάν του μορφὴν τὸ παρὰ τὸ κυρίως διαιρέσιμα λουτρόν. Εἰς τὸ Μέγαρον Α συνεκολλήθησαν ἱκανοὶ πίθιοι καὶ ἐστερεώθησαν οἱ ἀποθήκαι.

Ὁ καθηγητὴς κ. Μαρινᾶτος, ἐπικουρούμενος ὑπὸ τοῦ ἀρχιτεχνίτου Ζαχαρία Κανάκη, ἐξετέλεσεν ἐκτεταμένας στερεωτικὰς ἐργασίας εἰς τὸ Μέγαρον Βυθυπέτρου, ἵνα ἀπωκλείσῃ τὰ παναχόθεν εἰσρέοντα ὄμβρια ὕδατα καὶ διασώσῃ τὴν σπουδαίαν μινωικὴν βιοτεχνικὴν ἐγκατάστασιν καὶ τὰς συναφεῖς ἀποθήκας, τῶν ὁποίων τινὲς πίθιοι ὀλοκληρώθησαν.

Διὰ τὴν προστασίαν τῶν βυζαντινῶν καὶ μεσαιωνικῶν μνημείων τῆς Κρήτης καὶ ἰδιαίτερος τοῦ Χάνδακος κατεβλήθη ἔντονος προσπάθεια τῆς Ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίας, κυρίως δὲ τοῦ Ἐπιμελητοῦ Βυζαντινῶν καὶ Μεσαιωνικῶν Ἀρχαιοτήτων Κρήτης κ. Κ. Καλοκύρη, ἐπικουρούσης καὶ τῆς Ἐταιρίας Κρητικῶν Ἱστορικῶν Μελετῶν. Εἰς τὴν Παναγίαν τῶν Σταυροφόρων τοῦ Χάνδακος ἐσυνεχίσθη ἡ στερεωτικὴ ἐργασία καὶ ἀνεκατεσκευάσθη ἡ βορεία πυλῖς. Καταβάλλονται νῦν προσπάθειαι διὰ τὴν ἐξαγορὰν τοῦ χώρου πρὸς ὀλοκληρωτικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Μνημείου. Ἡ Ε.Κ.Ι.Μ. ἀνέλαβε τὴν πλήρη ἐσωτερικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Μάρκου, τοῦ Δήμου Ἡρακλείου ἀναλαβόντος τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ ἐκμισθώσῃ ἐκ νέου τὸ κτήριο ὡς κληματογράφον. Ὁ κατέχων τὸ Ἐνετικὸν Μέγαρον Ἰττάρ ἰδιώτης ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διατηρήσῃ καὶ ἀποκαταστήσῃ τὴν πρόσοψίν του καὶ τὰς ἐσωτερικὰς τοξοστοιχίας. Τὸ Λιμενικὸν Ταμεῖον Ἡρακλείου καὶ πάλιν ἐδαπάνησε διὰ τὴν συνέτισιν τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ Ἐνετικοῦ Φρουρίου Λιμένος· νεωτερικὰ προσκτίσματα ἀφηρέθησαν, ἐπιχώσεις ἀπεκομίσθησαν, τοῖχοι ἐστερεώθησαν καὶ ἤρχισεν ἡ κατεδάφισις τοῦ νεωτερικοῦ φάρου. Εἰς τὸ Ρέθυμνον ἐστερεώθη ὠραιον Ἐνετικὸν θύρωμα τὸ ὅποιον εἶχε κηρυχθῆ ἔτοιμόρροπον. Ὁ ἀρχιτεχνίτης Ζαχαρίας Κανάκης ἐξετέλεσε στερεωτικὰς ἐργα-

σίας εις τὰ μωσαϊκά τῶν Βασιλικῶν Χερσονήσου καὶ Ὀλοῦντος, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν δὲ τοῦ κ. Καλοκύρη καὶ δαπάνη τῆς Κοινότητος ὁ αὐτὸς ἐστερέωσε καὶ ἀπασβέτωσε τὰς τοιχογραφίας τοῦ Ναοῦ τῆς Παναγίας εἰς τὴν Σπηλιάν τῆς Κισάμου. Ὁ ἐπιμελητὴς Καλοκύρης ἐξετέλεσεν ἐργασίαν διασώσεως εἰς τὸ μικρὸν σταυρεπίστεγον ἐκκλησιδίων τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου στὸ Φῶτῃ Ἀμαρίου, διὰ μακρῶν δὲ περιοδειῶν διηκρίβωσε τὴν κατάστασιν εἰς ἣν εὐρίσκονται τεσσαράκοντα τοὐλάχιστον μικροὶ τοιχογραφημένοι ναῖσκοι, λαβὼν μακράν σειρὰν ἐξαιρέτων φωτογραφιῶν.

Μικρὰ πρόοδος ἐσημειώθη εἰς τὰ Τουριστικὰ ἔργα περὶ τοὺς ἀρχαιολογικοὺς χώρους. Ἡ ἐπέκτασις τοῦ Περιπτέρου τῆς Φμιστοῦ καὶ ὁ ἐξοπλισμὸς του δι' ὠραίων ἐπίπλων ἤχθησαν τέλος εἰς πέρας, δὲν κατέστη ὁμως εἰσέτι δυνατὸν νὰ τεθῆ τοῦτο εἰς λειτουργίαν. Παρελήφθη ἔν ἠλεκτρικὸν ζεύγος διὰ τὸν φωτισμὸν του Ἐν Κνωσῶ τὸ Ἀναπαυτήριον ἐξωραίσθη Ἡ Ἐπαυλις Ἀριάδνη καὶ ἡ περὶ αὐτὴν κτηματικὴ περιουσία περιήλθε τελικῶς εἰς χεῖρας τῆς Ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίας μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ δωρητηρίου συμβολαίου ἐκ μέρους τῆς δωρητρίας Ἀγγλικῆς Σχολῆς, ἥρχισαν δὲ αἱ ἐργασίαι ἀξιοποιήσεώς της. Φυτεύεται νῦν ἄσος κυπαρισσῶν περὶ τὸ Ἀνάκτορον τῆς Κνωσοῦ.

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀνασκαφῶν κατὰ τὸ λήξαν ἔτος ὑπῆρξαν πλέον ἢ ἱκανοποιητικά, παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι τὰ διατεθέντα μέσα ἐκ μέρους τοῦ Δημοσίου καὶ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολ. Ἐταιρείας ἦσαν μᾶλλον περιορισμένα καὶ ὅτι δὲν εἰργάσθησαν ὅλαι αἱ ξένοι Ἀρχαιολ. Σχολαὶ εἰς ἀνυσκαφὰς μεγάλης κλίμακος.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, ὑπῆρξεν ὁ κύριος χορηγὸς τῶν ἑλληνικῶν ἀνασκαφῶν. Εἰς τὴν Δυτ. Κρήτην ἐσυνέχισε διὰ τοῦ Ἐφόρου Πλάτωνος τὴν ἀνασκαφὴν τῆς ἀγνώστου ἀρχαίας πόλεως ἐν Ὀνοθέ Γουλεδιανῶν Ρεθύμνης (ἴσως δυναμένης νὰ ταυτισθῆ μετὰ τὴν Φαλάνναν). Ἡ ἀνασκαφὴ ἀπέβλεψεν εἰς τὴν συνέχισιν τῆς ἀποκαλύψεως τῆς μεγάλης ἀρχαϊκῆς Οἰκίας Α, ἣτις πέρυσιν εἶχεν ἀποδειχθῆ ὅτι εἶχε πλέον τῶν ὀκτὼ εὐρυχώρων δωμάτων. Ἐξηρσηνῆθησαν τρία ἐπὶ πλέον δωμάτια τοῦ νοτίου αὐτῆς τμήματος καὶ τμήμα τοῦ περιβόλου, παρηκολουθήθη δὲ ἐπὶ 17 μέτρα ὁ πρὸς βορρᾶν διευθυνόμενος ἐξωτερικὸς τοῖχος. Ἀπεδείχθη οὕτω ὅτι ἡ οἰκία θὰ εἶχεν ἔκτασιν ὑπερβαίνουσαν τὰ 16 × 38 μέτρα. Τὰ ἀνασκαφέντα δωμάτια ἔχουν ἐσωτερικὰ στηρίγματα ὑπὸ μορφὴν κιονίσκων ἢ πεσσῶν, τέσσαρα τὸ πρῶτον, ἕξ τὸ δεύτερον, καὶ τρία κατὰ τὸν ἄξονα τὸ τρίτον, τὸ ὁποῖον εἶναι λίαν ἐπίμηκες. Τὸ ἀνασκαφέν τμήμα ἐμφανίζει τὴν ἀκόλουθον μορφήν: ἐκ μικροῦ προουλίου εἰσέρχεται τις εἰς εὐρὴν περίβολον καὶ ἐκεῖθεν διὰ τριῶν θυρῶν, τῶν ὁποίων ἡ μεσαία εἶναι μεγαλύτερα καὶ μὲ μονολίθους παραστάδας, εἰς λίαν ἐπίμηκες διαμέρισμα ἔχον κατὰ τὴν ΒΑ γωνίαν πλακόστρωτον περίφραγμα. Ἐκεῖθεν εἰσῆρχετο τις διὰ τριῶν θυρῶν εἰς τρία παράλληλα δωμάτια μὲ ἐσωτερικὰ στηρίγματα, τὰ ὁποῖα φαίνεται ὅτι ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς ἀποθήκαι, τὸ πρῶτον πύθων, τὸ δεύτερον καὶ τριτὸν ἀγγείων μικροτέρων διαστάσεων. Τέταρτον παράλληλον δωμάτιον πρὸς βορρᾶν δὲν εἶχεν ἐπικοινωνίαν μὲ τὰ διαμερίσματα ταῦτα μετὰ τοῦ προθαλάμου του, ἔχοντο, ἔμπροσθεν κρηπίδα, καὶ τῶν τεσσάρων ἐσωτερικῶν κίωνων του ἐνθυμίζει τὸν τύπον τοῦ ἠπειρωτικοῦ μεγάρου. Τὰ ἔτι βορειότερον μὴ ἀνασκαφέντα διαμερίσματα πιθανῶς θὰ ἦσαν τὰ κύρια δωμάτια κατοικίας. Μεγά πλῆθος ἀγγείων πηλίνων ἀνευρέθη εἰς τὰ δύο νοτιότερα δωμάτια κατὰ τὸ πλείστον πρόκειται περὶ κοινῶν μονοχρῶμων ἢ ἀκοσμητῶν σκευῶν, ἀμφορέων, πρόχων, λεκανῶν, χυτρῶν, κυάθων μὲ ὑψηλὸν περιχειλίωμα

κλπ. Ἄλλα ἐστηρίζοντο εἰς βάσεις ἄλλα προφανῶς κατέπεσαν ἀπὸ ξυλίνους ρομούς, τῶν ὁποίων ἀνευρέθησαν ἀπηνθρακωμένα λείψανα καὶ ἴλοι, ἄλλα τέλος εὐρέθησαν φυλακτιζόμενα ἐντὸς κοιλοτήτων τοῦ βράχου, ὅστις εἰς πολλα σημεῖα εἰσῆρχετο ἐντὸς τῶν δωμάτων. Ἡ οἰκία φαίνεται νὰ ἰνῆκη εἰς τὸ τέλος τοῦ Ζ' ἢ τὴν ἀρχὴν τοῦ ΣΓ' π. Χ. αἰῶνος. Μικρὰ κομψὴ χαλκῆ κεφαλὴ κορασίδος παραδοθεῖσα ὑπὸ χωρικοῦ φαίνεται ὅτι προέρχεται ἐκ σκεύους τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος. Τὰ περισυλλεγένια νομίσματα εἶναι δυστυχῶς ὅλα ρωμαϊκά, βυζαντινὰ ἢ ἐφθαρμένα. Νεολιθικὰ ἐργαλεῖα, τὰ ὁποῖα παρεδόθησαν ὑπὸ τῶν ἀνευρόντων, ἀποδεικνύουν τὴν ἐγκατοίκησιν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ἀπὸ τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς. Ἡ πέρυσι γενομένη ἀνακάλυψις τῆς παλαιοχριστιανικῆς Βασιλικῆς εἰς θέσιν Κερά, ἀνηκούσης εἰς τὸν λήγοντα πέμπτην μ. Χ αἰῶνα, παρέχει ἐνδειξιν ὅτι ἡ ζωὴ τῆς πόλεως παρετάθη μέχρι τῆς παλαιότερας βυζαντινῆς περιόδου. Τῆς Βασιλικῆς ταύτης ἐσυνεχίσθη ἡ ἀνασκαφὴ ἀπεκαλύφθησαν ἐξ ὀλοκλήρου τὸ Ἱερὸν καὶ τὸ κεντρικὸν κλίτος, ὡς καὶ μικρὸν μέρος τοῦ νόρθηκος. Ἐκαθαρίσθησαν δὲ σχεδὸν πλήρως τὰ μωσαϊκὰ δάπεδα τῶν δύο πρώτων καὶ μικρὸν τμήμα τοῦ τελευταίου. Ἐμφανίζονται ὠραῖα διακοσμητικὰ θέματα κατεσκευασμένα μὲ μικρὰς ψηφίδας πέντε διαφόρων χρομάτων, περιστερόφωρα μὲ ζώνας κισσοῦ. Τὸ κεντρικὸν κλίτος διασχίζεται οἰοῦναι ὑπὸ διαδρόμου, ἀρχομένου ἀπὸ τὴν βασιλῆιον θύραν καὶ καταλήγοντος εἰς τὴν Ὠραϊαν Πύλην. Ἐλάχιστα τμήματα τοῦ γλυπτοῦ διακόσμου τοῦ Ναοῦ διεσώθησαν, οὐδεὶς δὲ ἐκ τῶν κίονων. Εἰς μίαν τῶν γωνιῶν τοῦ νόρθηκος ἀνεκαλύφθησαν ἐνδιαφέροντα τρητὰ σκευή. Ἡ πρὸς δυσμὰς προέκτασις τῶν τοίχων ἀποδεικνύει τὴν ὑπαρξιν αἰθρίου, ἡ δὲ ἐπέκτασις τοῦ οἰκοδομηματος νοτίως τοῦ νόρθηκος τὴν ὑπαρξιν διαμερισμάτων, ἴσως τοῦ διακονικοῦ.

Εἰς τὸ Πάνορθον Μυλοποτάμου ὁ ἐπιμελητὴς Βυζαντ. καὶ Μεσαιων. ἀρχαιοτήτων Κ. Καλοκύρης ἐσυνέχισε τὴν ἀνασκαφὴν τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθείσης καὶ ὑπὸ τοῦ Ἐφόρου Πλάτωνος ἐρευνηθείσης μεγάλης παλαιοχριστιανικῆς Βασιλικῆς. Ἐπερατώθη ἡ ἐκκένωσις τῆς δεξαμενῆς τοῦ αἰθρίου καὶ ἐγένετο συμπληρωματικὴ ἔρευνα εἰς τὰ διαμερίσματα τοῦ Διακονικοῦ. Σημαντικὴ ἦτο ἡ ἀνεύρεσις πολλῶν πηλίνων σκευῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἰδιόρυθμα εὐμεγέθη κωδιωνόσχημα ρυτὰ. Ἀνευρέθησαν ἐπίσης θραύσματα ὑαλίνων δοχείων, κεράμων καὶ τινὰ νομίσματα τῆς παλαιότερας βυζαντινῆς περιόδου.

Εἰς τὴν Κεντρικὴν Κρήτην ἡ Ἀγγλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ ἐσυνέχισε διὰ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς κ. Χοῦντ καὶ πολλῶν μαθητῶν τῆς τὴν ἔρευναν τοῦ μεσομινωικοῦ νεκροταφείου τοῦ λόφου Προφήτου Ἡλίας ἐναντι τοῦ Ἀνακτόρου Κνωσοῦ. Ἀνεσκάφησαν οἱ πέρυσι ἀνακαλυφθέντες τάφοι VIII καὶ IX. Ὁ πρῶτος, διαστάσεων 8 μ × 2 μ. ἐκλείετο διὰ μακροῦ τοίχου πάχους 1 1/2 μ καὶ περιεῖχε 19 λάρνακας καὶ ἓνα πίδαρον ἔδωσαν ὀλίγα κτερίσματα (χρυσοῦν μικρὸν κόσμημα καὶ ἔλασμα, χαλκὴν ράβδον, δύο σφραγιδολίθους, δύο περόνας) παρὰ τὸν ἀναλημματικὸν τοίχον ἀνευρέθη ἕτερος πίδακος καὶ σφραγίδιον. Ὁ τάφος IX ἦτο μᾶλλον ἀκανόνιστον σχήματος ἄνευ δρόμου. Ἐντὸς αὐτοῦ διεχωρίζετο διὰ τοίχου ἀποθέτης, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀνευρέθησαν μόνον ἀγγεῖα προσφορῶν (τοὐλάχιστον 35) ἀναγόμενα εἰς τὴν MMIIIa περίοδον ἐν τούτων ἔφερεν ὠραίαν συνεχομένην σπείραν διὰ λευκοῦ ἐπὶ καστανοῦ χρώματος. Ἐντὸς τοῦ θαλάμου τὸ ταφικὸν στρώμα, πάχους 1 μ., περιεῖχε 5 - 6 ταφὰς εἰς συνσεταμένην στάσιν καὶ μίαν ἐντὸς λάρνακος. Σωρὸς κεκυμένων ὀσίων περιὶ τὸ μέσον φαίνεται ὅτι μεταφέρθη ἔξωθεν. Εἰς τὸ ταφικὸν στρώμα ἀνευρέθη κομβιόσχημος σφραγίς. Κτιστὴ κλιμαξ ἔφερε πρὸς τοὺς τά-

φους. Κατά τὸν καθαρισμὸν τοῦ πέρυσιν ἀνασκαφέντος τάφου VII ἀνευρέθη καὶ ἄλλο σφραγίδιον ἐκ στεατίτου.

Ἡ Ἀγγλικὴ Σχολὴ ἀνέσκαψεν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ λόφου Γυψάδων Κνωσοῦ μεγάλην συστάδα ΥΜΙΙΙ τάφων, ἄλλων μὲν θαλαμοειδῶν, ἄλλων δὲ ταφροειδῶν ἢ καθέτων. Γενικῶς οἱ τάφοι οὗτοι ἦσαν μᾶλλον πτωχοί, ὅχι δὲ ὀλίγοι ταφαὶ εἶχον διαταραχθῆ. Ἐκ τῶν 24 ἀνασκαφέντων τάφων εἰς ἧτο μεσομινωϊκός, δεχθεὶς ἑννέα νεκρούς. Ἀπέδωσε 4 μικρὰ ἀγγεῖα, ζευγὸς ἐνωτίων καὶ ὠραῖον σφραγιδόλιθον ἀμφίκυρτον δυσκοειδῆ ἐκ μετεωρίτου μὲ παρᾶστασιν αἰγάγου ἀναπαυομένου ἐπὶ βράχου. Ὁ τάφος I περιεῖχε ξύλινον φέρετρον κυανοῦ χρώματος. Ὁ V περιεῖχε τέσσαρας λάρνακας μὲ σαμαρωτὰ καλύμματα. Ὁ VII ἦτο σχετικῶς πλουσιώτερον κτερισμένος, καίτοι περιεῖχε μόνον μίαν λάρνακα ἀπέδωσε σιδηροῦν ξυρᾶφιον μὲ χαλκοῦς ἤλους, ἑπτὰ ψευδοστόμους ἀμφορεῖς, δύο ὑδρίας, μίαν πρόχου, περόνας, ψήφους καὶ δύο σφραγιδολίθους. Ὁ VI μεταξὺ ἄλλων κτερισμάτων περιεῖχε δύο ὠρούλους σφραγιδολίθους, ἕναν ἐξ ἀχάτου μὲ παπυροειδῆ θέμα καὶ ἕναν ἐκ μέλανος λίθου μὲ παρᾶστασιν ψυχῆς. Οἱ ἄλλοι τάφοι περιεῖχον ὀλίγα ἀπὸ τὰ συνήθως ἀπαντῶντα κτερίσματα: ψευδοστόμους ἀμφορεῖς, πρόχους, ξυρᾶφια, ψήφους ὄρμων, κάτοπτρα, λύχνους. Ἡ πλουσιώτερον διακεκοσμημένη λάρναξ, μὲ πολλὰς σειρὰς σπειῶν καὶ σταχῶν ἀνεκαλύφθη εἰς τὸν XVII τάφον.

Ὁ ἑπιμελητὴς τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου Στυλ. Ἀλεξίου ἐσυνέχισεν ἐπιτυχῶς τὰς ἀνασκαφὰς του εἰς τὸν λιμένα τῆς Κνωσοῦ κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Καϊράτου (Κατσαμπᾶ), Ἡ ἔρευνα ἀπέβλεψε, μετὰ τὴν κατὰ τὰ δύο προηγούμενα ἔτη ἐξερεύνησιν τῆς συστάδος τῶν ΥΜΙΙ τάφων, εἰς τὸ νῦ ὀποκαλύψη ὠρισμένα οἰκήματα τοῦ μινωικοῦ συνοικισμού. Ἀπεκαλύφθησαν μερικῶς δύο συγκροτήματα: 1) Μέρος ΥΜΙΙ οἰκίας ἐνδιαφερούσης μορφῆς τῆς ὁποίας τὸ κύριον δωμάτιον εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρον καὶ ὀρθογώνιον. Εἰς τὸ δωμάτιον τοῦτο ἀνεκαλύφθησαν ἱκανὰ κοινῆς χρήσεως σκευῆ. Νοτίως τούτου ἀνοίγεται ἕτερον δωμάτιον, ὡς φαίνεται ἢ κυρία ἀποθήκη ἐκεῖ κατὰ χώραν, ἀνευρέθησαν τέσσαρες μετρίου μεγέθους πίθοι, συντετριμμένοι καὶ μὲ σχοινίην διακόσμησιν, παρ' αὐτοὺς δὲ θρανίον μὲ ἄλλα μικρότερα ἀγγεῖα ὑπ' αὐτό. Ἐν ἐρμάριον μὲ ἀντιτείμενα οἰκιακῆς χρήσεως εὐρίσκειτο εἰς τὸν τῶν ὀπισθεν τῆς ἀποθήκης. Ἡ οἰκία, ἣτις ἀνήκει εἰς τὴν ΥΜΙΙβ φάσιν, ὑπέστη μεταβολὴν κατὰ τὴν ἀκολουθοῦσαν ΥΜΙΙγ φάσιν: διὰ λοξῶς βαίνοντος τοίχου ἐσηματίσθησαν δύο τριγωνικοὶ χῶροι ἔξω τοῦ μεγάλου δωματίου ὃ εἰς τούτων ἐχρησιμοποίηθη ὡς λουτρόν τοῦ ὁποίου ὃ λουτήρ ἀνευρέθη κατὰ χώραν καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ὑπῆρχεν εἰδικὴ ἀποχέτευσις, τὸ δὲ ἕτερον ὡς ἱερόν, μὲ θρανίον ὅπου ἀπετίθεντο τὰ λατρευτικὰ εἶδωλα καὶ σκευῆ καὶ πρὸ αὐτοῦ δύο ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ κυλινδρικά σκευῆ μὲ ὀφιοειδεῖς λαβάς, τὰ προοριζόμενα διὰ τοῦ; ἱεροῦ ὄψεως. 2) Τμήμα μινωικῆς οἰκίας ἀνηκούσης εἰς τὴν μεμβρατικὴν ἀπὸ τῆς μεσομινωικῆς εἰς τὴν ὑστερομινωικὴν περιόδον καὶ ἐκτεταμένης ὑπὸ ἄλλην οἰκοδομὴν τῆς ΥΜΙΙ ἐποχῆς. Τὸ οἰκίημα φαίνεται πολὺ σημαντικόν, ἄριστα ὑποδομημένον καὶ μὲ δωμάτια πλακόστρωτα διὰ γυψολίθων καὶ σχιστολίθων. Ἡ ἔρευνά του ἐδυσχεράνθη ἐκ τοῦ βάθους καὶ τῶν ἐπαλλήλων στρωμάτων ἐγένετο δὲ διὰ πέντε τάφων. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐξακριβωθῆ ἢ ἐκτίσεις τῶν δωματίων καὶ ἢ μεταξὺ ἀλλήλων σύνδεσις. Ἀπέδωσαν ὅμως τὰ δωμάτια ταῦτα ἐνδιαφέροντα εὐρήματα: τεμάχιον τοιχογραφίας μὲ παραστατικὸν θέμα, χαλκοῦν πέλεκυν, σφραγιδόλιθον μὲ κλάδον, τρεῖς λεκάνας διακοσμουμένας μὲ ἐρυθρὰς ταινίας, πολλὰς ἀγνύθας, ἀμφορεῖς διώτους μὲ

ἐλλειψοειδές στόμιον, τμήμα λίαν ἐνδιαφέροντος τριώτου ἀγγείου μὲ φοινικοειδῆ καὶ φύλλα κισσοῦ, κύλικας πρωίμου τύπου καὶ λιθίνην μύλην. Ἐν τῶν δωματίων εἶχε θρανίον κατὰ τὴν μίαν πλευράν. Πιθανῶς τὸ κτήριον ἐκτείνεται πρὸς ἀνατολάς, ὅπου θὰ εὕρισκοντο τὰ κύρια δωμάτια κατοικίας καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς μέγαρον. Τὰ δωμάτια φαίνεται ὅτι ἀκολουθοῦν τὴν κλίσιν τοῦ βράχου ἐφ' οὗ εἶναι θεμελιωμένα. Ἐνδιαφέρουσα καὶ χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ κεραμεικὴ τῶν ὑπερκειμένων ΥΜΙΙΙ στρωμάτων. Μικρότεραί ἔρευναι ἔγινον εἰς ἕναν ἀποθῆτην ὀρθογώνιον λαξευθέντα εἰς τὸν μαλακὸν βράχον, ὅστις ἔδωκε ὄστρακα ΜΜΙΙ - ΥΜΙ χρόνων καὶ εἰς κτήρια παρὰ τὴν παραλίαν.

Εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Σανατορίου Κνωσοῦ ἀνεσκάφη ἐν μέρει ἡ παλαιοχριστιανικὴ Βασιλική· ἐξερευνήθη μέχρι τοῦ δαπέδου τμήμα τοῦ νόρθος τὸ κεντρικὸν καὶ τὸ νότιον κλίτος· ἐν πλακόστρωτον δάπεδον, 20 ἑκατοστά ὑπεράνω τῶν μωσαϊκῶν, ἀνήκει εἰς δευτέραν περίοδον. Πρὸς νότον ἐκτείνονται κτήρια ἀκανόνιστα καὶ ἡμικατεστραμμένα καὶ τύφοι βυζαντινοί, τῶν ὁποίων εἰς ὑπερέχων τοῦ δαπέδου ἔχει ὀπὴν ἄνω διὰ τὴν προσφορὰν χοῶν. Ὑπάρχουν μωσαϊκὰ μὲ γεωμετρικὰ σχέδια δύο εἰδῶν. Δυτικῶς τοῦ νόρθος ὀρθογώνιον κτήριον ἀπεδείχθη ὅτι ἦτο ρωμαϊκὸς τάφος· ἄλλος τάφος ἔδωκεν ὑάλινα ἀγγεῖα. Ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦ οἰκοδομήματος ἀνεκαλύφθησαν νομίσματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἔν τοῦ Κωνσταντίνου ΙΙ. Ἄλλα νομίσματα ἐκ τῶν νοτίων κτηρίων εἶναι τοῦ Μαξεντίου. Τοῦ γλυπτοῦ διακόσμου τοῦ ναοῦ ἀνευρέθησαν μόνον τεμάχια κορμῶν μὲ ἐλισσομένας ραβδώσεις, κορινθιακῶν κιονοκράνων, θωρακίων, γείσων κλπ.

Ὁ καθηγητὴς κ. Μαρινάτος, ἐπικουρούμενος ὑπὸ Ὀλλανδοῦ ἀρχαιολόγου, ἀνέσκαψε κατ' ἀρχὰς δοκιμαστικῶς εἰς θέσιν Βιτσιλές, ΒΑ τοῦ χωρίου Κανλί Καστελίου, ὅπου διεκρίνοντο ἀφθονα μεγάλων μινωικῶν οἰκημάτων. Ἡ ἀνασκαφὴ ἀπέδειξεν ὅτι πρόκειται πρᾶγματι περὶ σημαντικοῦ μινωικοῦ συνοικισμοῦ, ἀκμάσαντος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς μεσομινωικῆς ἐποχῆς καὶ κατοικηθέντος μέχρι τῶν ΥΜΙΙΙ χρόνων. Παρὰ τὴν ἰσχυρὰν καταστροφὴν τῶν περισσοτέρων τοίχων κατὰ τὰς καλλιεργητικὰς ἐργασίας, ἤλθον εἰς φῶς ἐκτεταμένα κτήρια, τῶν ὁποίων μέρος ἀποτελεῖ ἴσως μικρὸν ἀνάκτορον. Ὁρισμένα δωμάτια φαίνεται ὅτι ἀπετέλεσαν ἱερὸν, ἂν κρίνη τις ἀπὸ τὰ ἀνευρεθέντα τελετουργικὰ ἀντικείμενα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν κωδωνόσχημα εἰδώλια. Μικρὸν σπήλαιον εἰς τὴν ἀμέσως ὑπερκειμένην κορυφὴν ἔδωκεν ἐπίσης λείψανα ἀποδεικνύοντα λατρείαν. Δὲν ἀποκλείεται ὁ συνοικισμὸς νὰ εἶναι ἡ μινωικὴ Λύκαστος· Ἐκ τῆς θέσεως ταύτης εἶναι ὁρατὸν κατέναντι καὶ πρὸς ἀνατολάς τὸ Μέγαρον τοῦ Βαθυπέτρου. Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο οἱ ἀνωτέρω ἐσυνέχισαν τὴν ἐρευναν εἰς τὴν ἀνατολικὴν πτέρυγα, ὅπου ὁ κεραμεικὸς κλίβανος μὲ θετικὸν ἀποτέλεσμα. Ἐκ παραλλήλου ἐξετελέσθησαν ἔργα στερεώσεως.

Ὁ καθηγητὴς Ὀυράνδος ἀνέσκαψε δαπάνας τῆς Ἀρχαιολ. Ἐταιρείας μέρος τῆς μεγάλης παλαιοχριστιανικῆς Βασιλικῆς εἰς τὴν μικρὰν κερσοῦνησον Ἄγ. Νικόλαος τῆς Χερσονήσου. Ἀνεσκάφη πλήρως τὸ κεντρικὸν κλίτος καὶ ὁ νόρθος καὶ ἀνεφάνη ὁ λαμπρὸς διάκοσμος τῶν δαπέδων εἰς ἀμφοτέρους τοὺς χώρους τούτους, ὅστις ἐμφανίζει, παρὰ τὴν μερικὴν καταστροφὴν του, πολὺ μέγαλον ἐνδιαφέρον διὰ τὰ διακοσμητικὰ του θέματα: Μεγάλοι πλοχομοὶ περιβάλλον μικρὰ τετράγωνα θέματα καὶ διαχωρίζονται ἀπὸ τὴν πλατεῖαν ζώνην τῶν ἐρπυζόντων βλαστῶν κισσοφύλλων διὰ ταινίας μὲ μαϊάνδρους

καί φολίδας· μετάλλιον μὲ θέμα λέοντος καταδιόκοντος μικρὰ ζῶα περιβάλλεται ἀκτινοειδῶς ὑπὸ ρόμβων μὲ διακοσμητικὰ θέματα κ.λ.π. Ἡ βάσις τοῦ ἄμβωνος ἀνευρέθη εἰς τὸ ΒΑ τμήμα τοῦ κεντρικοῦ κλίτους. Ὁ ναὸς φαίνεται ὅτι ἔχει πρὸ τοῦ νόθητος αἶθριον.

Ἡ Ἰταλικὴ Ἀρχαιολ. Σχολὴ ἐσυνέχισε μὲ ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν τὰς στρωματογραφικὰς ἐρεῖνας τῆς εἰς τὸ Ἀνάκτορον τῆς Φαιστοῦ. Ἐρευνηθὲν κυρίως σειρὰ δωμάτων τῆς 1ης καὶ 2ας φάσεως εἰς τὴν ζώνην δυτικῶς τῆς προσόψεως τοῦ δευτέρου Ἀνακτόρου καὶ τὰ ἠποκείμενα στρώματα ὑπὸ τὴν αἴθουσαν 25 καὶ τὴν παράπλευρον παρὰ τὸ πλακόστρωτον τῆς Κεντρικῆς Αἰθλῆς δυτικῆν ζώνην. Εἰς τὴν πρώτην περιοχὴν εἰς τὸ δωμ. I, III ἀπεκαλύφθη τὸ δάπεδον τῆς II φάσεως καὶ ἡ κλιμακίς πρὸς τὸ II, κάτω τοῦ δαπέδου αὐτοῦ ὑπὸ στρώμα ἀπηνθρακωμένων λειψάνων ἀνεγράφη τὸ πλακόστρωτον τῆς 1ης φάσεως ὅπου διάφορα καμαραϊκὰ ἄγγεια καὶ λύχνος· ἐπὶ θρανίου ἀπέκειτο λίθινος λύχνος μετὰ ποδός· ἔν ἐρμάριον τοίχου περιεῖλεν ὀλίγα ἄγγεια. Τὸ δωμάτιον ἐπεκινῶναι διὰ θύρας πρὸς τὸ I, I. Τὸ δωμάτιον I, IV ἔδωκε διάφορα καμαραϊκὰ ἄγγεια, μετὰ τῶν ὁποίων πρόχοι καὶ κύπελλα. Εἰς τὸ δωμάτιον I, V ἐξηρευνήθη ἐρμάριον τοίχου τῆς II φάσεως μὲ τινὰ ἄγγεια καὶ ὀλίγον κατωτέρω ἔτερον ἐρμάριον μετὰ τρία μαρμάρινα καὶ ἓν πηλινον ἄγγειον. Θύρα ὠδήγει εἰς διαμερίσματι κείμενα ὑπὸ τὸ δεύτερον ἀνάκτορον· διὰ διαδρόμου τὸ δωμάτιον ἐπεκινῶναι πρὸς τὸ I, III. Ὑπὸ παχὺ στρώμα ἀπὸ ἀστράκι ἀνευρέθη καὶ πάλιν πυρίκαυστον στρώμα καὶ κάτωθεν τούτου στρώμα ἐρυθροῦ χρώματος μὲ ἀφθονα ἄγγεια, τῶν ὁποίων τρία εἶναι ὄντως μοναδικὰ διὰ τὴν μορφήν καὶ διακόσμησίν των· πρόκειται περὶ μεγαλοπρεποῦς καμαραϊκοῦ κρητῆρος κεκοσμημένου μὲ ἰσχυρῶς προβάλλοντας κάλυκας ἀνθέων, περὶ λίαν εὐμεγέθους καὶ ἐξαιρετικῶς περιτέχνου φρουτοδόχης καὶ θαυμαστῶς κεκοσμημένης πρόχου. Δύο κλιμακίδες ἔθετον εἰς ἐπικοινωνίαν τὰ δωμάτια I, III καὶ I, V, κείμενα εἰς διάφορα ἐπίπεδα καὶ τὸ I, V πρὸς ἄλλο ἀνώτερον ἐπίπεδον. Παρὰ τὴν τελευταίαν ἀνευρέθησαν λεπτότατα καμαραϊκὰ ἄγγεια καὶ μία ἐνδισφύρουσα φιάλη μὲ δύο χορευτρίαις περὶ τὴν θεότητα (ἔχουσιν ὀφιοειδῆς κράσπεδον). Ἄλλα καμαραϊκὰ ἄγγεια καὶ λοπάδια ἀνευρέθησαν ἐπὶ τοῦ πλακόστρωτου δαπέδου. Κύκλω τὸ δωμάτιον ἔχει θρανία. Τὸ δωμάτιον I, VIII ἀπεκαλύφθη ὑπὸ τὸ ἀστράκι τῆς δευτέρας φάσεως. Κλίμαξ ἐκ γυφολιθικῶν πλακῶν φέρει πρὸς τὸ διαμέρισμα τὸ ὁποῖον ὑποδιαιρεῖται εἰς τρία μέρη· ἐν τετραγώνων πλακόστρωτον δωμάτιον μὲ θρανίον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνευρέθη σκεῦος ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποία ὁ Ἔβανος ἐχαρμηκῆρσεν ὡς κλωβούς πτηνῶν, ἐν δωμάτιον μὲ ἐρμάριον εἰς τὸν τοίχον καὶ ἓνα πίδακον καὶ τέλος μίαν ἀποθήκην μὲ ἑπτὰ πιθάρια εἰς τὴν θέσιν των· μία κρύπη εἰς τὸ βάθος, σχηματιζομένη διὰ καθέτων πλακῶν, περιεῖχε ἄλλον πίδακον καὶ καμαραϊκὰ ἄγγεια. Τὸ δωμ. I, X ὑπὸ τὸ ἀστράκι τῆς δευτέρας φάσεως ἀπεδείχθη ὅτι ἐπεκινῶναι πρὸς τὸ τελευταῖον διαμέρισμα τοῦ I, VIII. Τὸ δωμάτιον I, IX εἶναι ἐπίσης πλακόστρωτον καὶ ἐπικοινωνεῖ μὲ τρεῖς βαθμίδες μὲ τὴν δυτικὴν αἰθλὴν τῆς πρώτης φάσεως· ἔχει θρανίον καὶ κλίμακα πρὸς ἀνατολάς. Ἀφθονα θραύσματα ἄγγεϊων καὶ ἐρυθρὸς σιλιπνὸς λύχνος ἀνευρέθησαν κατὰ χώραν Ὑπὸ τὸ πλακόστρωτον ἀνεκαλύφθη ἀγωγὸς κτιστός, περιέχων καμαραϊκὰ ὄστρακα τῆς πρώτης φάσεως Ἐξω τοῦ δωματίου τούτου ἐκτείνεται νῦν, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν μηχαναῖκῶν καὶ πρωτογεωμετρικῶν κτηρίων, τὰ ὁποία εὑρίσκοντο εἰς σχετικῶς ὑψηλὸν στρώμα, θαυμασίᾳ πλακόστρωτος αἰθλὴ πρὸς τὴν ὁποίαν βλέπει ὠραία πρόσοψις μὲ ὀρθοστάτας λίθους. Ἐξηρευνήθησαν ἐπίσης τὰ δύο μικρὰ δωμά-

τια XXVII α και β, τὰ ὁποῖα, ἐνῶ ἀνήκουν εἰς τὴν δευτέραν φάσιν, τέμνουν νεολιθικὴν κατοικίαν.

Εἰς τὴν δευτέραν ζώνην παρὰ τὴν Κεντρικὴν αὐλὴν τὰ παλαιοανακτορικὰ καὶ νεολιθικὰ στρώματα εὐρίσκονται εἰς μικρὸν σχετικῶς βάθος. Ὑπὸ τὸ πλακόστρωτον τοῦ ὄραιου καὶ εὐρύχωρου δωματίου 25, ἀνατολικῶς τῶν ἀποθηκῶν, ἀνευρέθη ἕτερον πλακόστρωτον γυψολιθικόν, ὡς φαίνεται τῆς πρώτης φάσεως τοῦ δευτέρου Ἀνακτόρου. Ὑπὸ τοῦτο ἀνεκαλύφθησαν, μάλιστα εἰς τὸ νότιον ἡμισυ τοῦ δωματίου, κτήρια τῆς πρώτης παλαιοανακτορικῆς φάσεως. Ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀνευρέθη ἀφθονωτάτη κεραμικὴ καὶ μετ' αὐτῆς ὄχι ὀλιγώτερα τῶν 2000 σφραγισμάτων ἐπὶ πηλοῦ μετὰ λίαν ἐνδιαφέροντος τύπου (περίπου 250), τόσον μετὰ διακοσμητικὰ ὅσον καὶ μετὰ παραστατικὰ θέματα. Τὰ νεολιθικὰ στρώματα, τὰ ὁποῖα ἐξηρηνήθησαν κυρίως εἰς τὸ βόρειον τμήμα τοῦ δωματίου, εἶναι ἐπάλληλα (τοῦλάχιστον πέντε), παρουσιάζοντα ἰδιαιτερον ἐνδιαφέρον. Αἱ δοκιμαστικαὶ τάφροι ἐπανεκαλύφθησαν καὶ τὸ δωμάτιον ἐκαλύφθη πάλιν διὰ τοῦ πλακοστρώτου του. Εἰς τὴν παρὰ τὸ πλακόστρωτον τῆς κεντρικῆς αὐλῆς μὴ πλακόστρωτον ζώνην καὶ ἔντὸς τῆς στοᾶς τῆς πρὸς τὴν αὐλὴν προσόψεως αἱ δοκιμαὶ προωθήθησαν μέχρι τοῦ φυσικοῦ βράχου. Ἀπεκάλυψαν τὸ θεμέλιον στοᾶς μετὰ ἐπιτὰ ρηπίδας διὰ βάσεις κίωνων, πιθανῶς ἀνηκούσης εἰς τὴν πρώτην νεοανακτορικὴν φάσιν, καὶ δάπεδον γυψολίθων ἴσως τῆς τρίτης παλαιοανακτορικῆς φάσεως. Εἰς βαθύτερα στρώματα ἐπιμελεῖσθαι διαμερίσματα τῶν δύο παλαιότερων φάσεων τοῦ πρώτου ἀνακτόρου, τρία μὲν ἔντὸς τῆς στοᾶς, ἐν δὲ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ζώνην ἐπὶ δαπέδου ἐπιχρίστου ἀνευρέθησαν καμαραῖκά ἀγγεῖα καὶ τράπεζα προσφορῶν. Δύο παχείς κάθετοι πρὸς τὴν στοᾶν τοῖχοι ἀνήκουν εἰς τὰς αὐτὰς φάσεις. Ἀντιθέτως δύο συστήματα ἀποχευτικὰ φαίνεται ὅτι ἀνήκουν εἰς τὴν πρῶτην νεοανακτορικὴν φάσιν. Εἰς βαθύτερον στρώμα ἀνεκαλύφθησαν νεολιθικὰ (ἴσως ὑπονεολιθικὰ) ὄστρακα, ὁμοῦ μετὰ ὄστράκων τοῦ ρυθμοῦ Ἀγίου Ὀνουφρίου.

Ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Γόρτυνος ἡ Ἱταλικὴ Ἀρχαιολ. Σχολὴ ἐσυνέχισε τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ ἀρχαίου ἀποθέτου καὶ τῶν περὶ τὸν ναὸν κτηρίων. Ἄπαντα τὰ περὶ τὸν ἀποθέτην κτήρια ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τοὺς τεραστίους ἐπ' αὐτῶν καταπεσόντας ὀγκολίθους καὶ τοὺς μεγάλους σωρούς τῶν χωμάτων. Ἀνεφάνθησαν τότε εὐκρινῶς τόσον ὁ δυτικὸς πρὸς τὸν λόφον, ὅσον καὶ ὁ ἀνατολικὸς πρὸς τὴν κλιτὸν τοῖχος (ὁ τελευταῖος μετὰ ὄραιους κυβολίθους εἰς ζατρικίου διάταξιν), ἰσχυρότατα καθιζημένοι κατὰ τὸ κέντρον τῶν λόφῳ κατολισθήσεως τῶν πετρωμάτων. Ἡ κατολισθήσις φαίνεται ὅτι ἐγένετο κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν, διότι πρὸς συγκράτησιν τῶν τοίχων ἐκτίσθησαν ἀλλεπάλληλα ἀντερείσματα, τὰ ὁποῖα ἠρηνήθησαν νῦν ἐπιμελῶς μέχρι τῶν θεμελίων των. Κατὰ τὴν ἔρευναν ταύτην ἀνεκαλύφθη ἀφθονωτάτη κεραμικὴ καὶ ἰκανὰ νέα πηλῖνα δαιδαλικά πλακίδια ἐκ τοῦ ἀποθέτου, ὡς καὶ πολλαποὶ κέρνοι. Λίαν σημαντικὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀνακάλυψις τοῦ κάτω ἡμίσεος εὐμεγέθους πωρίνου ἀγάλματος καθημένης θεᾶς, ἀνήκοντος εἰς τὴν δαιδαλικὴν σχολὴν καὶ διασώζοντος ὄραιαν πολυχρῶμον διακόσμησιν ἀνθεμίων, ροδάκων καὶ σπειρῶν ἐπὶ τοῦ ἀκάμπτου φορέματος τῆς θεᾶς καὶ ἐπὶ τῆς ζώνης αὐτῆς. Μικρότερα ἔρευνα ἔγενοντο κατὰ τὴν βορείαν κλιτὸν τοῦ λόφου. Ὀπισθεν τοῦ προπετάσματος τοῦ βυζαντινοῦ τοίχους εἰς δύο σημεία, ὅπου ἠρηνήθησαν τὰ ἀλλεπάλληλα στρώματα κτηρίων ἀπὸ τῆς νεολιθικῆς μέχρι τῆς ἀρχαίης ἐλληνικῆς ἐποχῆς. Διεπιστώθη ἡ ὑπαρξίς κτηρίων γεωμετρικῶν χρόνων μετὰ δάπεδα καὶ ἐνός ἄλλου ἰσχυροτάτου κτηρίου, δυστυχῶς μὴ δυναμένου εἰσεῖτι νὰ χρονολογηθῇ ἀκριβῶς.

Οὕτω ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ ἀκρόπολις τῆς Γόρτυνος ἐχρησιμοποιήθη ἀπὸ τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς μέχρι τῆς ὑτέρας ἀρχαιότητος.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν στερεώσεως καὶ ἀποκαταστάσεως τῶν Μινωικῶν Μεγάρων Τυλίσου δαπάνη τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας, ἐξημενήθη εἰς μεγαλύτεραν ἔκτασιν ἢ πέρουιν ἀποκαλυφθεῖσα ΥΜΠΠ μικρὰ στοᾶ, τὸ πρὸ αὐτῆς πλακόστρωτον, ἡ ὁδὸς προσελεύσεως, καὶ ἐν μέρει τὰ μικρὰ ὀπισθεν τῆς στοᾶς δωμάτια. Ἀπεδείχθη ὅτι ἡ στοᾶ ἦτο μεγαλυτέρου μήκους ἀπὸ ὅτι εἶχεν ἀρχικῶς ὑποτεθῆ καὶ ὅτι κατὰ τὸν ὀπίσθιον τοῖχον αὐτῆς ὑπῆρχε θρανίον, πιθανῶς ξύλινον, σαφῶς διακρινόμενον ἐκ τοῦ λιθοστρώτου ἐφ' οὗ ἔβαινε. Ἀπεδείχθη ἐπίσης ὅτι τὸ δυτικῶς τῆς Πλατεῖας τοῦ Βωμοῦ πέρουιν ἀποκαλυφθὲν ἐκτεταμένον πλακόστρωτον ἐφθανε μέχρι τῆς στοᾶς. Παραλλήλως ἐξετελέσθησαν διάφοροι μικραὶ στρωματογραφικαὶ ἐρευναί.

Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Κρήτην ὁ Ἐφορος Πλάτων ἐσυνέχισε δαπάναις τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας τὰς ἐρεῦνας του εἰς τὴν περιοχὴν Σητείας. Κυρίως ἀνεσκάφη τὸ πέρουσι παρὰ τὸ χωρίον Ζοῦ ἀνακαλυφθὲν μινωικὸν κτήριον. Ἀπεδείχθη ὅτι πρόκειται περὶ λίαν ἐκτεταμένης ἀγροικίας (ἐκτάσεως ὄχι μικροτέρας τῶν 700 τ. μ.), ἀνηκούσης εἰς τὴν μεταβατικὴν ἀπὸ τῆς μεσομινωικῆς εἰς τὴν ὑστερομινωικὴν περίοδον. Ἴσχυρῶς ἄκροδομημένη κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ μεγάλων πελεκητῶν λίθων, περιελάμβανεν ὄχι ὀλιγώτερα τῶν εἴκοσι δωματίων, ἴσως μάλιστα ἄνω τῶν τριάκοντα, ἂν ἡ ἀγροικία ἦτο διώροφος, ὡς φαίνεται πολὺ πιθανόν. Δυστυχῶς ἡ σπουδαία αὕτη ἐγκατάστασις ἀνευρέθη ἰσχυρῶς κατεστραμμένη, κυρίως ἐκ σεισμικῆς τινος καταστροφῆς, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὴν κατάρρευσιν ἐπὶ τόπου ἰσχυροτάτων τινων τοίχων, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον ἐξ αἰτίας τῆς ἀφαιρέσεως ἀφθόνου οἰκοδομικοῦ ὑλικοῦ ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν γειτονικῶν μικρῶν χωριῶν. Τέλος ἡ κατασκευὴ κοινοτικῆς ὁδοῦ κατέστρεψε δύο ἢ τρία μεγάλα δωμάτια, τῶν ὁποίων τὸ ἓν εἶχε λίθους μοναδικοῦ μεγέθους. Ἡ σεισμικὴ καταστροφὴ φαίνεται ὅτι ἐγένετο περὶ τὸ 1600 π. Χ. Ἀνεσκάφησαν δέκα δωμάτια καὶ παρηκολουθήθησαν οἱ τοῖχοι καὶ ἄλλων δωματίων· δύο τῶν διαμερισμάτων ἦσαν λίαν βαθέα, ἐκσκαφέντα εἰς τὸν μαλακὸν βράχον, κατ' ἀνάλογον τρόπον μὲ τὰ δύο βαθέα δωμάτια τῆς ὑπ' ἐμοῦ πρὸ ἐτῶν ἀνασκαφείσης Μινωικῆς Οἰκίας Α Πρασᾶς Ἡρακλείου. Τὰ λοιπὰ δωμάτια εἶναι κατεσκευασμένα κλιμακῆδόν, ἀκολουθοῦντα τὸ πρηνὲς τοῦ λόφου κατὰ ἰσοπεδωμέναν ζώναν.

Εἰς τὸ δωμάτιον Α ἀνευρέθησαν δύο μικροὶ περίφρακτοι χώροι ἢ κρύπται, οἵτινες ἀνευρέθησαν κενοί. Τοῦ δωματίου Β τὸ ἀνατολικὸν τμήμα κατεστράφη ὀλοσχερῶς, ὁ δὲ δυτικὸς τοίχος κατέρρευσε ἐν μέρει. Τὸ δωμάτιον Γ ἐξηφανίσθη σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου. Τὰ δωμάτια Δ καὶ Ε ἦσαν τὰ βαθέα, προφανῶς δὲ ἡ κάθοδος ἐγένετο διὰ ξυλίνης κλίμακος κατερχομένης εἰς τὸ νότιον τμήμα τοῦ δωματίου Ε, ἀφοῦ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁ φυσικὸς βράχος κατήρχετο λοξῶς Ἄνω τῶν δωματίων τούτων ὑπῆρχον πλατύτερα δωμάτια, τῶν ὁποίων ἐν μέρει διεσώθησαν οἱ τοῖχοι. Τὸ ἀμέσως πρὸς νότον τοῦ Ε δωματίου Ζ ἦτο προφανῶς μαγειρεῖον μὲ ἐργαστήρια, διότι κατὰ τὴν μίαν γωνίαν του ἀνευρέθησαν τρία κτιστὰ μικρὰ διαμερίσματα, εἶδος ἀποθετῶν, τὰ ὁποῖα ἀπέδωσαν πολλὰς δεκάδας σκευῶν οἰκιακῆς κυρίως χρήσεως (πρόχους, ἀμφορεῖς, χύτρας, ἄγγεϊα μὲ ἡθμούς, λεκάνας, κυάθους, πιθίσκους κλπ.). Ἐν ὕφαντικὸν βάρος, τρίτων, ὄστρεον πορφύρας, πλήθος τριπητῶν λίθων συνοδευομένων ὑπὸ ἄλλων κυρτῶν λίθων τριβῆς, δύο κοιλανθῆτες λίθοι, εἶδος λεκανῶν μὲ πῶχαισι, ἀποδεικνύουν τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ δωματίου ὡς ἐργαστηρίου. Ὑπολογίζεται

ὅτι τὰ σκευή τὰ προερχόμενα ἐκ τοῦ δωματίου τούτου εἶναι ἄνω τῶν ἐξήκοντα. Συνεχόμενον πρὸς νότον δωματίον σχηματίζει εἶδος προθαλάμου με πλευρικήν κόγχην καὶ εἴσοδον πρὸς δυσμὰς πρὸς ἓν ἀναψυκτήριον με διπλοῦν λίθινον θρανίον καὶ με μέγα πορᾶθρον ἐκ τοῦ ὁποίου θά ἦτο θαυμασία ἢ θέα πρὸς τὴν κατάφυτον κοιλάδα. Καὶ σήμερον ἡ περιοχή εἶναι κατάφυτος διότι ἐκεῖ εὐρίσκεται μία τῶν κυρίων πηγῶν, δι' ὧν ἀρδεύεται καὶ ἡ πόλις τῆς Σητείας. Τὸ δυτικῶς τοῦ ἀναψυκτηρίου διαμέρισμα δὲν εἶναι σαφές λόγῳ τῆς καταστροφῆς, ἀσφαλῶς ὅμως διὰ τούτου ἐγένετο ἐπικοινωνία διὰ κλίμακος πρὸς ἄλλα ὑψηλότερα διαμερίσματα· τῆς κλίμακος ταύτης ἀνευρέθησαν τέσσαρες βιθμίδες. Τὰ κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος τῆς κλιτύος κείμενα δωμάτια ἀνεσκάφησαν μόνον μερικῶς καὶ δὲν εἶναι καθ' ὅλα σαφῆ. Τὸ σχέδιον τῆς ἀγροικίας εἶναι μᾶλλον πολυπλοκον καὶ εἰς δύο σημεῖα ὑπάρχον διασταυρώσεις ἐπαλλήλων τοίχων, ἀποδεικνύουσαι κτήρια δύο διαδοχικῶν περιόδων. Ἐπεδείχθη ὅτι τὸ κτήριο ἐπεξετείνετο περαιτέρω πρὸς βορρᾶν καὶ νότον καὶ ἡ ἀνασκαφὴ πρόκειται νὰ συνεχισθῆ πρὸς διευκρίνισιν τοῦ συνόλου. Τὰ λοιπὰ εὐρήματα δὲν εἶναι πολλὰ καὶ κυρίως εἶναι μικροὶ πίθοι, διάφορα μικρὰ ἀγγεῖα, τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα εἶναι κοινά, καὶ λίθινα τινὰ ἐργαλεῖα. Οὐδὲν χαλκοῦν ἐργαλεῖον ἢ σκευὸς ἀνευρέθη.

Λείψανα ἄλλου μεγάλου κτηρίου διακρίνονται σαφῶς εἰς μικρὰν σχετικῶς ἀπόστασιν, βαθύτερον πρὸς τὸ ρεῦμα. Ἡ ἀνασκαφὴ ὅμως ἐκεῖ θά εἶναι δύσκολος λόγῳ τῆς ὑπάρξεως ἐλαιῶνων καὶ ἀμπέλων.

Ὡς τάφοι ἐχρησιμοποιήθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς τῶν μεγάρων σπηλαιώδεις κοιλότητες παρὰ τὸ ρεῦμα, με δύσκολον πρόσβασιν. Μία τούτων ἠρηνήθη ὑπὸ ιδιώτου, ὅστις ἐθρυμμάτισε τὰ ἀνευρεθέντα εὐμεγέθη ἀγγεῖα καὶ τὰ ὄστρακά των ἔκτισεν εἰς ξηρολιθικὸν τοῖχον. Κατωρθώθη νὰ περισυλλεγοῦν τινὰ τούτων καὶ ἐλπίζεται ὅτι θά εἶναι δυνατὴ ἡ ἀνασυγκρότησις των.

Παρὰ τὸ χωρίον Σφσκιὰ, ἀπέχον μίαν ὥραν τῆς Ζοῦ, ἀνεκαλύφθη τυχαίως ΥΜΙΙΙ τάφος με πηλίνας λάρνακας, αἵτινες περιουελέγησαν μετ' ἄλλων μικρῶν ἀγγείων φροντιδι τοῦ ἐκ Σητείας Ἐμ. Φυγετάκη, ὅστις καὶ τὰ ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ἀρχαιολ. Ἐπιμελείας. Συμπληρωματικὴ ἔρευνα γενομένη ὑπὸ τοῦ Ἐφόρου ἀπεκάλυψεν ὅτι πρόκειται περὶ μικροῦ θολωτοῦ τάφου με στρογγύλον θάλαμον καὶ βραχὺν δρόμον. Περιουελέγησαν μικρὰ τινὰ ἀγγεῖα, ἓν χαλκοῦν ἐργαλεῖον (κοπεὺς) καὶ εἰς ὥραιος σφραγιδολίθος ἐξ ἐρυθροῦ λάσπιδος με τὴν θεὰν μεταξὺ δύο ἀντιθετικῶν γρυπῶν. Ἄκαρποι ἀπέβησαν αἱ δοκιμαὶ διὰ τὴν ἀνακάλυψιν καὶ ἄλλων τάφων ἴσως ὑπάρχοντος ἐκεῖ ΥΜΙΙ νεκροταφείου. Εἰς γειτονικὴν ὅμως περιοχὴν καὶ ἐπὶ τοῦ μικροῦ ὑψώματος Πατέλα ἀνεκαλύφθη ἐνδιαφέρων θολωτὸς πρωτογεωμετρικὸς τάφος με τετραγωνικὸν θάλαμον, καλύψας ἄνω τῶν 15 ταφῶν, αἵτινες συνωδεύοντο ὑπὸ τριακοντα τοῦλάχιστον ἀγγείων, χαλκῶν πορπῶν καὶ περονῶν, περιδεραιῶν ἐκ ψήφων σαρδίου ἢ ὑελομάζης κλπ.

Ἀκριβῶς ὑπεράνω τοῦ τάφου καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὑψώματος μικρὸν κτήριο ΜΜΙΙΙ χρόνων ἴσως εἶχε χρησιμεύσει ὡς ἱερὸν κορυφῆς. Συνέκειτο ἐξ ὀλίγων πρὸς ἄλληλα ἐπικοινωνούντων δωματίων, διασώζοντων πλάκας τινὰς τῆς πλακοστρώσεώς των. Ἡ χρῆσις του ὡς ἱεροῦ φαίνεται πιθανὴ καὶ λόγῳ τῆς θέσεώς του καὶ διὰ τὰ ἐν αὐτῷ ἀποκαλυφθέντα ἀντικείμενα, ὀλοκλήρου σειρᾶς μετ' ὑψηλοῦ ποδὸς σκευῶν, ἴσως διὰ σπονδᾶς, δύο φυσικῶν τριτῶνων, τεμαχίων πλαστικῶν ρυτῶν κλπ. Ἡ πληροφορία τοῦ ιδιοκτήτου ὅτι ἀνεῦρεν εὐμέγεθες πῆλινον ζῶον, ὡς ἐπίστευεν λέοντα, φαίνεται ἀκριβῆς, ἀφοῦ ἀνευρέ-

θησαν τέσσαρες πόδες πηλίνου πλαστικού ρυτιού μορφής τετραπόδου. Είς εύροστομος πίθος μετρίου μεγέθους δίωτος και διακεκοσμημένος με σχοίνα στεφάνια άνευρέθη παρὰ τὸν τοίχον ἑνὸς τῶν δωματίων.

Πλὴν τῶν συστηματικῶν ἀνασκαφῶν ἐγένετο δοκιμαστικὴ ἐξερεύνησις τῶν ἀρχαίων λιμενικῶν ἐγκαταστάσεων καὶ τῶν παρὰ τὰς ἀκτὰς ναυαγίων ὑπὸ τῆς ἐξερευνητικῆς ἀποστολῆς δυτῶν τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀγγλ. Ἀρχαιολ. Σχολῆς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Leatham. Ἐντὸς τοῦ Ἐνετικοῦ Λιμενίσκου τῆς πόλεως Ἡρακλείου ἀνεξητήθη τὸ ναυάγιον ἐνετικῆς γαλέρας, ἐξ ἧς πρὸ ἐτῶν ἀνεσῆρθησαν δύο κουλεβρίναι (λεπτά κανόνια). Ἡ δι' ἰλύος ἐπικάλυψις καὶ ἡ χειρίστη ὄρατότης τοῦ βυθοῦ παρηπόδισαν τὴν πρόοδον τῶν ἐργασιῶν. Πενιχρὰ ἐπίσης ὑπῆρξαν τὰ ἀποτελέσματα ἐρεύνης κατὰ τὸν μινωικὸν λιμένα τῆς Κνωσοῦ εἰς θέσιν Κατσαμπᾶς. Ἡ ἔρευνα τοῦ βυθοῦ θὰ ἠδύνατο γίνῃ μόνον διὰ τῆς ἀναρροφήσεως τῆς ἰλύος ἣτις ἐκάλυψε τὰ ἐρείπια. Παρατηρήθησαν πολλὰ ὄστρακα. Συστηματικὴ ἔρευνα ἐγένετο εἰς τὸν ἀρχαίον λιμένα τῆς Χερσονήσου. Ἐξηρουνήθη κατ' ἀρχὰς ἡ βορεία καὶ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ καλύπτοντος τὸν λιμένα μικροῦ ἀκρωτηρίου. Παρατηρήθησαν τεμάχια ρωμαϊκῶν ἀμφορέων καὶ τμήμα μαρμαρίνου κίονος, ὡς καὶ πολλοὶ ἀλεκητοὶ λίθοι, ὄχι ὅμως εἰς τὴν θέσιν των. Εἰς τὴν ΒΑ πλευρὰν τοῦ αὐτοῦ ἀκρωτηρίου ἐσημειώθη κατασκευάσμα λαξευτὸν εἰς τὸν βράχον καὶ βυθισθὲν. Ὁ λιμενοβραχίων τοῦ ἀρχαίου λιμένος ἐμελετήθη ἐπισταμένως, ἐμετρήθη καὶ ἐσχεδιάσθη· παρατηρήθησαν μεγάλα λαξεύματα τῆς κρηπίδος κατ' ἴσας ἀποστάσεις, δι' ἄγνωστον χρῆσιν κατασκευασθέντα. Τεχνητὸν κρηπίδωμα μεγάλης ἐκτάσεως ἀνεκαλύφθη νοτίως τοῦ Α - Δ βραχίονος. Ἐγένετο γενικὴ ἀποτύπωσις ὀλοκλήρου τοῦ λιμένος καὶ τῶν περὶ αὐτὸν κτηρίων.

Ἀκολούθως ἐγένετο ἀναγνώρισις τοῦ διπλοῦ μινωικοῦ λιμενίσκου τῆς νησίδος (πάλαι χερσονήσου) τοῦ Μόχλου. Ἀδρῶς ἀνεγνωρίσθη ὁ πάλαι συνδέων τὴν νησίδα λαμῶς καὶ καθωρίσθη ἡ παλαιὰ στάμνη τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Μικρὰ κρηπίς παρατηρήθη εἰς τὴν ΒΔ γωνίαν, ἴσως προστατευτικὸς κυματοθραύστης. Ὁρθογωνία λάξευσις, ἀνάλογος τῆς παρατηρηθείσης εἰς Χερσονήσον, ἀνατολικῶς τοῦ χωρίου Μόχλου, νῦν βυθισμένη εἰς τὴν θάλασσαν, ἤρμηνεύθη ὡς ἔνυδριον. Περιουνελέγησαν μικρὰ εὐρήματα κεραμικῆς καὶ, παρῶς τοῦ Ἐφόρου καὶ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς, ἐξήχθη ὠραία τεῖοδόχη ρυθμοῦ Βασιλικῆς ἐκ τῆς γωνίας ἑνὸς τῶν ὑπὸ τοῦ Σῆγερ ἀνασκαφέντων τάφων. Εἰς τὴν νησίδα Ψεῖραν ἤρηνήθη τὸ προστατευόμενον ἀνατολικὸν τμήμα ὕδατων, ἔξω τοῦ μινωικοῦ συνοικισμοῦ. Δύο μεγάλα ἀγγεῖα πρωτομινωικὰ ρυθμοῦ Βασιλικῆς καὶ ἱκανὰ ὄστρακα ἀνεσῆρθησαν ἐκ τῆς θαλάσσης, ἐκ σημείου ὅπου ὑπάρχει ἀποθέτης συμπαγέντων ὄστράκων. Κρηπίδωμα ἀργῶν λίθων παρατηρήθη βυθισμένον ἔξω τοῦ στομίου τοῦ διαχωρίζοντος τὸν συνοικισμόν χειμάρου, ἴσως λειψάνον μινωικῆς προκυμίας. Ἀκολούθως ἀνεξητήθη, βάσει ὑποδείξεων τῆς Ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίας καὶ τοῦ πρώτου ἀνευρόντος, παλαιὸν ρωμαϊκὸν ναυάγιον, ἐκ τοῦ ὁποίου προῆλθεν ὁ θησαυρὸς τῶν χαλκῶν ἀντικειμένων Ἀγίας Γαλήνης. Ἡ θέσις καθωρίσθη ΝΔ τοῦ Κόκκινου Πύργου βάσει λειψάνων ἀμφορέων καὶ λωρίδος μολύβδου μὲ ὄπας, ἀλλὰ τὸ ναυάγιον τοῦ μικροῦ οκάφους φαίνεται ὅτι εἶναι κεκαλυμμένον ὑπὸ παχέος στρώματος ἰλύος. Εἰς τὰς λιμενικὰς ἐγκαταστάσεις τῆς Φαιστοῦ, εἰς θέσεις Μάταλα καὶ Κομμός, ἐγένετο εὐρεῖα ἀνίχνευσις. Εἰς τὴν πρώτην θέσιν ἀπετυπώθη δεσπασμένον κρηπίδωμα προκυμίας ρωμαϊκῶν χρόνων, ὡς καὶ τεχνητὰ λα-

ξεύματα τῶν βράχων ἄνω ἢ κάτω τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος. Εἰς τὴν δευτέραν εἰς ὕψαλον 500 μέτρων παρηκολογήθη φυσικὴ κατ' ὄρθην γωνίαν προέκτασις τοῦ βράχου μετὰ τεχνητῆς κατασκευῆς δι' ἀργῶν λίθων παραλλήλου πρὸς τὴν ἀκτὴν. Τὸ μικρὸν βάθος, παρὰ τὴν ὑπάρχουσαν ἐκεῖ καθίζησιν, φαίνεται νὰ ἀποκλείῃ τὴν ἐκδοχὴν περὶ ὑπάρξεως λιμενοβραχιονος. Ἡ ἔρευνα πρόκειται νὰ συνεχισθῇ καὶ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος πρὸς ἐξακρίβωσιν καὶ τῶν λοιπῶν λιμενικῶν ἐγκαταστάσεων τῆς Κρήτης.

Τὰ ἐκ τύχης ἐλθόντα εἰς φῶς εὐρήματα εἴτε κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἔργων καθαρισμοῦ, στερεώσεως καὶ ἀποκαταστάσεως τῶν ἀρχαιολ. χώρων εἴτε κατὰ οἰκοδομικὰς ἢ καλλιεργητικὰς ἐργασίας ὑπῆρξαν ἀφθονα καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ σημαντικὰ. Ἐντὸς τοῦ Ἡρακλείου κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν τῶν θεμελίων τοῦ Ξενοδοχείου Χατζάκη εἰς τὴν ἔναντι τοῦ Μουσείου περιοχὴν ἀνεκαλύφθησαν ἐκτεταμένα λείψανα τοῦ παλαιότερου Ἐνετικοῦ τοίχους καὶ ἴσως πύργου τούτου, διάφοροι ἀποχετευτικοὶ ἀγωγοὶ καὶ εἰς βαθύτερον στρώμα τάφοι μετὰ κεράμων τῶν ὑστέρων ἑλληνιστικῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων. Δοκιμαστικὴ ἔρευνα ἐξετελέσθη ἐπὶ τόπου ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίας. Εἰς τὴν ἰδίαν περιοχὴν καὶ εἰς ὑψηλότερον στρώμα, εἰς βάθος 2,50 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ εἰσόδου ἦλθεν εἰς φῶς λίαν ἐνδιαφέρουσα εὐμεγέθης ἐπιτυμβία στήλη τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος, διαστάσεων 1,90 × 1,20 μ., παριστώσα εἰς βαθὺ ἀνάγλυφον πωγωνοφόρον ἄνδρα (τὸν νεκρὸν), ὅστις δέχεται τὸν ἀπαχαιρισμὸν τῆς συζύγου του, κρατούσης πυξίδα, καὶ τοῦ υἱοῦ του, βαστάζοντος βιβλίον καὶ ἀρύβαλλον. Παρὰ τὴν φθορὰν ὀρισμένου τμήματος τὸ ἀνάγλυφον εἶναι λίαν ἀξιόλογον καὶ πιθανῶς εἶναι ἀττικόν, εἰσαχθέν εἰς τὴν Κρήτην. Ἡ στήλη, φαίνεται, ἀνεσῆθη κατὰ τὴν ἐνετικὴν ἐποχὴν ἐκ τοῦ ἐγγὺς κειμένου ἀρχαίου ἑλληνικοῦ νεκροταφείου (τῆς πόλεως Ἡρακλείου) καὶ ἐχρησιμοποιήθη ἴσως ὡς κάλυμμα ὀχετοῦ. Εἰς τὴν περιοχὴν Πόρου Ἡρακλείου ἀνευρέθη τυχαίως μικρὸς βωμίσκος ἐκ πολυχρώμου φλεβωτοῦ μωμάρου, ὁμοίος πρὸς τοὺς βωμίσκους τῶν Ἀποθειῶν τοῦ Ἱεροῦ ἐν Κνωσῷ, ὡς ἐπίσης ὠραῖος τριπτῆρ ἐκ πρᾶσινο σκληροῦ λίθου. Ἐπὶ τόπου περισυλλεγῆσαν τεμάχια τῆς μεταβατικῆς ΜΜΙΙΒ - ΥΜΙα περιόδου, ὡς τμήμα ἀμφορέως τριῶν με λευκὰς γραμμὰς καὶ σπειρας, τεμάχιον λιθίνου λύχου καὶ εὐμεγέθης πυρὴν μέλανος λίθου δεικνύων ἴχνη ἐργασίας κατασκευῆς λιθίνου ἀγγείου.

Ἐν Κνωσῷ περισυλλεγῆ λίαν ἐνδιαφέρουσα κεφαλὴ μαρμαρινῆ φυσικοῦ μεγέθους, πιθανώτατα τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου, δυστυχῶς μὲ ὄχι μικρὰν φθορὰν προσώπου. Ἐπίσης τεμάχια λιθίνων μινωικῶν ἀγγείων καὶ τμήμα διαζώματος ἐκ γυψολίθου μὲ τὸ γνωστὸν θέμα τῶν ἡμιροδάκων. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν ἀποκαταστάσεως τοῦ Ἀνακτόρου Κνωσοῦ πλήθος ὀστράκων ἀγγείων καὶ ὀλόκληρα ἀγγεῖα περισυλλεγῆσαν ἐκ διαφόρων στρωμάτων, μάλιστα ὑπὸ τὰ ἀποκαθιστάμενα πλακόστρωτα καὶ ἐκ τοῦ ἑσωτερικοῦ τῶν τοίχων, διὰ τῶν ὁποίων συνεπληρώθη ἡ στρωματογραφικὴ συλλογὴ. Ἄφθονα ἀγγεῖα καὶ παντὸς εἴδους μικρὰ ἀντικείμενα περισυλλεγῆσαν κατὰ τὴν μετατόπισιν τοῦ μεγάλου σωροῦ τῶν ὀστράκων, τοῦ σχηματισθέντος κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν μεγάλων ἀνασκαφῶν. Μεταξὺ τούτων εἶναι ἐνδιαφέρουσα συλλογὴ ὀστεινῶν νεολιθικῶν ἐργαλείων. Ἐντὸς ἑνὸς τῶν τοίχων τῆς ΝΑ πτέρυγος ἀνεκαλύφθη τεμάχιον ἐνδιαφερούσης τοιχογραφίας ΥΜΙα χρόνων, παριστῶν τμήμα ἀρματος ἡνιοχουμένου· διακρίνονται τὰ ἦνια. ἢ μάλιστα, τὸ πρόσωπον καὶ τὸ ποδῆρες ἐνδύμα τοῦ ἡνιόχου. Ἀνεκαλύφθησαν καὶ πολλὰ ἄλλα

τεμάχια, κατά τὸ πλείστον διακοσμητικῶν τοιχογραφιῶν, μάλιστα εἰς δωμάτιον τῆς Β. νηϊδῆς. Ἐν μικρὸν τεμάχιον ἀνήκει εἰς τὴν γνωστὴν τοιχογραφίαν τοῦ Τριμεροῦς Ἱεροῦ: παριοτῆ κυρίας καθήμενας εἰς βεράντιαν (μικρογραφικῶς). Ὑπὸ τὸ «Σχολεῖον» (ἐργαστήριον) ἀνεκαλύφθησαν ΜΜΙΙ Πίθιοι εἰς τὴν θέσιν των, ἀλλὰ δὲν ἐξήχθησαν· περιουλεγγήσαν ὁμως τεμάχια χαρακτηριστικοῦ ΜΜΙΙα ἀμφορέως. Τρεῖς ἀποθέται (πάντες περὶ τὸν χώρον τοῦ Θεάτρου) ἀνεκαλύφθησαν περιέχοντες λίαν χαρακτηριστικὰ ἀντιείμενα καὶ ἀγγεῖα τῆς ΜΜΙ περιόδου· εἰς τούτων περιεῖχε κωδωνόσχημα εἰδῶλια, τῶν ὁποίων τινα εὐμεγέθη, δευτερος περιέργα κωνικά φολλόμορφα πῆλινα ἀντικείμενα εἰς μέγαν ἀριθμόν. Εἰς μίαν τῶν ἀποθηκῶν τῆς Δυτικῆς Πιτέρυγος ἀνεκαλύφθησαν κτιστὰ κιβώτια διαπέδου («κασέλλες»), μὴ ἀνακαλυφθέντα ὑπὸ τοῦ Ἐβανς, καὶ ἐντὸς αὐτῶν ἀνευρέθη χαρακτηριστικὴ κεραμεικὴ ρυθμοῦ Ἁγίου Ὀνουφρίου καὶ τῆς ἀρχῆς τῶν μεσομινωικῶν χρόνων. Κατὰ τὴν διάνοξιν φρέατος ἀποχετεύσεως κατὰ τὸ μέσον τῆς Ἱερᾶς Ὀδοῦ, ὄχι μακρὰν τῶν Οἰκιῶν τῶν Τοιχογραφιῶν, ἀνεφάνησαν ἰσχυροὶ τοῖχοι ΜΜΙΙ οἰκῆματος καὶ εἰς μίαν γωνίαν μέγα πλῆθος ὀστράκων καμαραϊκῶν ἀγγείων, τινῶν ὠκελύφων λαμπρῶς διακεκοσμημένων. Ἐκ παραλλήλου διηκριβῶθη ἡ μορφὴ πλείστων ὄσων διαμερισμάτων τοῦ Ἀνακτόρου, διαδρομῶν, κλιμάκων κλπ., ὡς τῶν Ἀποθηκῶν τῶν Πίθων τῶν Μεταλλίων, τῆς ΒΑ Αἰθούσης καὶ τοῦ παρ' αὐτὴν κλιμακοστασίου, τοῦ Ἐργαστηρίου τοῦ Γλύπτου, τοῦ κάτω σκέλους τῆς Ἀνατολικῆς κλίμακος, τῶν Βασιλικῶν Σταύλων, τῆς προσβάσεως πρὸς τὸ Ἱερὸν τῶν Διπλῶν Πελέκεων κλπ.

Εἰς τὴν περιφέρειαν Ἀνω πόλεως Πεδιάδος, θέσιν Κάμπος, ἀνεκαλύφθη θαλαμῶδες τάφος μὲ σαρκοφάγους, ὅστις δὲν ἐξηρευνηθῆ εἰσέτι.

Δυτικῶς τοῦ Ἀνακτόρου τῶν Μελίων καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς μινωικῆς πόλεως ἀνεκαλύφθη ἐργαστήριον, ἴσως μέρος οἰκίας, τῆς ὁποίας σαφῆ διακρίνονται λείψανα ὠρισμένων τοίχων· εἰς τοῦτο ἐγίνετο ἡ κατεργασία τῶν πρισματικῶν σφραγιδολίθων. Διὰ μικρᾶς δοκιμαστικῆς σκαφῆς διεπιστώθη ὅτι, καίτοι ἐπιφανειακῶς μόνον διατηρούμενον τὸ ἐργαστήριον, διασώζει ἐπὶ τόπου τὸ ὕλικόν κατεργασίας (ἰδίως ὑποπράσινον στεατίτην καὶ ὀλιγώτερον ὄρειαν κρύσταλλον, κροκαλοπαγῆ λίθον κλπ.) καὶ πλῆθος ἡμικατεργασμένων σφραγιδολίθων, ἀπορρίματα ἐκ τῆς κατεργασίας κλπ. Ἀνευρέθησαν τέσσαρες πρισματικοὶ σφραγιδολίθοι τελείως ἑτοιμοὶ, μὲ τὰς παραστάσεις των, ἄλλοι ἐπέξευγασμένοι, ἀλλὰ χωρὶς εἰσέτι τὰς παραστάσεις των καὶ ἄλλοι εἰς διάφορα ἄλλα στάδια κατεργασίας. Ἡ ἀνάκλυψις εἶναι ἐξόχως σημαντικὴ καὶ ἐλπίζεται ὅτι ἡ συστηματικὴ ἀσκαφὴ θὰ δώσῃ σπουδαῖα ἀποτελέσματα.

Παρὰ τὸ χωρίου Μελέσες, εἰς θέσιν Πατέλες, ἀνευρέθη ΥΜΙΙ τάφος, ἀπλοῦν σκάμμα εἰς τὸ χῶμα, περιέχων δύο σαρκοφάγους εἰς τὴν θέσιν των, τῶν ὁποίων ἡ μία ἐξήχθη ὀλόκληρος, τῆς δὲ ἄλλης διετηρήθη καλῶς μόνον τὸ ἀετωματῶδες κάλυμμα, ἀπολήγον κατὰ τὰ ἄκρη τῆς ράβδου του εἰς πελεκοειδεῖς ἐξοχάς. Ἄλλα κτερίσματα δὲν ἀνευρέθησαν.

Παρὰ τὸ Γοργολαῆνι, εἰς θέσιν Κάστελλος, ἀνηγγέλθη ἡ ὑπαρξίς κυκλοτεροῦς κτηρίου μὲ ἑκατοντάδας ὀστῶν καὶ πολλὰ θραύσματα ἀγγείων. Προσεκομίσθη πρωτομινωικὸν ἀγγεῖον μορφῆς ἀσκού. Ἴσως πρόκειται περὶ θολωτοῦ τάφου τῶν προανακτορικῶν μινωικῶν χρόνων.

Ἀνάλογος θόλος θὰ εἶναι ὁ ὑπὸ ἰδιωτῶν ὑποδειχθεὶς ΒΔ τοῦ χωρίου Ρίξι κα ε Μονοφατίου, κτιστὸς κύκλω διὰ μεγάλων λίθων καὶ ἔχων διάμετρον περίπου πέντε μέτρων.

Ἐπίσης ἐκ θολωτοῦ τάφου, κειμένου εἰς τὴν περιοχὴν Σίβας Μονοφαιτίου — ἀγνοεῖται ὅμως ἡ ἀκριβὴς θέσις — προήλθον δύο στεναὶ χρυσαὶ ταινίαι τὰς ὁποίας ἰδιώτης προσεκόμισεν ἵνα τὰς πωλήσῃ εἰς τὸ Ἡράκλειον. Τὰ ἀγγεῖα ἐκ τοῦ πέρυσιν ἀνακαλυφθέντος θολωτοῦ πρωτογεωμετρικοῦ τάφου μεταξὺ Ρυτασανῆς Κεφάλας καὶ Φαρμακράς, εἰς θέσιν Ἐμπαοδς ἢ Μπερδελέτο τῆς περιοχῆς τοῦ χωρίου Ροτάσι, συνεκολλήθησαν καὶ παρέχουν ὡς σύνολον ἰδιαιτερον ἐνδιαφέρον. Αὐτοψία ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Ἐπιμελητοῦ τοῦ Μουσείου: πρόκειται περὶ λίαν μικροῦ θόλου διαμέτρου $1,70 \times 1,50$ ὀκδομημένου μετὰ πλακοειδεῖς μεγάλους λίθους καὶ μετὰ βραχὺν δρόμον· τὸ ὕψος τοῦ θαλάμου εἶναι ἐνδὸς μέτρου.

Κατὰ τὴν διάνοξιν τῆς κοινοτικῆς ὁδοῦ ἀπὸ Πύργου εἰς Ροτάσι καὶ εἰς θέσιν Φαρμακρά, ἀνεκαλύφθη ἐκτεταμένον νεκροταφεῖον μετὰ τὰς κυρίως ἐντὸς πίθων, ἀνηκουσῶν εἰς γεωμετρικοὺς χρόνους, ἀναλόγων δὲ ἐκείνων οὔτινες ἀνεσκάφησαν ὑπὸ τοῦ Ντόρο Λέβι εἰς Ἀρχάδες. Ὑπὸ τοῦ Ἐπιμελητοῦ περιουελέγησαν χαρακτηριστικοὶ ἀρύβαλλοι, σφονδύλια, ὄστρακα ἐκ καλῶν καὶ πίθων, κύπελλα κλπ. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἐπιγραφή ἐπὶ παραλληλεπίπεδου ὄγκου «ἐπὶ τὰ λατὰ» λίαν ἀρχαϊκῆ παρέχουσα τὸ ὄνομα: *Ἀρκεσίλα*.

Πορὰ τὴν Παναγιὰ Μονοφαιτίου καὶ εἰς θέσιν Πατέλα, κτηνοτρόφος περιουελέξεν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας κλιτύος λόφου ἰκανὰ τμήματα πηλίνων εἰδωλίων καὶ ζωδίων, μάλιστα κεφαλᾶς, ἀνηκόντων εἰς τοὺς ἀρχομένους μεσομινωικοὺς χρόνους. Πολὺ πιθανῶς ταῦτα προέρχονται ἐκ μινωικοῦ Ἱεροῦ Κορυφῆς. Ἡ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μέρους ἀνεύρεσις καὶ ἑλληνικοῦ εἰδώλου καθημένης θεᾶς καὶ ἀφθόνων ἑλληνικῶν καὶ ρωμαϊκῶν νομισμάτων ὑποδηλοῖ ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχε καὶ ἀρχαία ἑλληνικὴ πόλις.

Λίαν σημαντικὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀνακάλυψις εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἀρχαίας Λύττου ἀρχαϊκῆς οἰκίας μετὰ ἀφθόνους πίθους, τῶν ὁποίων τινὲς ἀνάγλυφοι. Ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτητοῦ παρεδόθησαν ἀνάγλυφα τεμάχια λίαν ἐνδιαφέροντα, δοκιμαστικῆ δὲ ἀνασκαφῆς γενομένη ὑπὸ τοῦ Ἐφόρου Πλάτωνος ἐπεβεβαίωσε τὴν ὑπόθεσιν ὅτι πρόκειται περὶ ἀρχαϊκῆς οἰκίας μετὰ τοὺς πίθους εἰς τὴν θέσιν τῶν. Ὑπάρχουν τεμάχια μετὰ ἀνθρωπίνους μορφάς, μετὰ κεφαλὴν λέοντος πληγέντος διὰ βέλους καὶ βρυχωμένου, τοξότου, σφιγγῶν καὶ Ἰσως ἐλάφων, ἄλλα δὲ μετὰ ὠραῖα διακοσμητικὰ θέματα, σπειρῶν καταληγόντων εἰς κεφαλὰς παρδάλεων, ροδάκων, τεθλασμένων, ζωνῶν πολλαπλῶν ταινιῶν κλπ. Αἱ λαβαὶ τῶν πίθων εἶναι πλατεῖαι καὶ ὑψηλαὶ καὶ τὰ χεῖλη ἐξέχοντα καὶ περὶτεχνα. Προπαρασκευάσθη ὁ χώρος διὰ συστηματικὴν ἀνασκαφὴν. Οἱ πίθοι φαίνεται ὅτι ἀνήκουν εἰς τὸ τέλος τοῦ Ζ' καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος.

Ἐντὸς τοῦ χωρίου Γωνιῆς Μαλεβυζίου καὶ εἰς τὴν συνοικίαν Ἀρχοντικὸν ὁ Ἐφορος Πλάτων ἐξετέλεσε δοκιμαστικὴν ἀνασκαφὴν εἰς τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀνευρεθῆ πέρυσι μέγα νεολιθικὸν ἀγγεῖον καὶ λίθινος πέλεκυς. Ἀπεδείχθη ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ κτήριον μετὰ παχείς τοίχους, πιθανῶς νεολιθικῶν χρόνων καὶ ἐκ τούτου περιουελέγησαν ὄστρακά τινα· τὸ μέγα ἀγγεῖον δυστυχῶς εἶχε καταστραφῆ. Καλλοῦν ἐγχειρίδιον μετὰ δύο ὀπὰς στερεώσεως ἀνήκει ἤδη εἰς πρωτομινωικοὺς χρόνους. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἐξητάσθησαν πολλοὶ ἀρχαιολογικοὶ χώροι τῆς αὐτῆς περιοχῆς: εἰς θέσιν Σκαμνί, ἐπὶ προβοῦ τοῦ ὑπερκειμένου ὄρους, μικρὰ μεσομινωικῆ ἐγκατάστασις, ἰσως φυλάκειον. Τεμάχια πίθων πολλῶν εἰδῶν διακρίνονται. Εἰς κυκλικόν τι κτίσμα ἀνευρέθησαν πολλοὶ ἄθρακες καὶ μολύβδινος δίσκος μετὰ σημεῖα ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν, τὸν ὁποῖον ὁ ἀνευρὼν ἐτήξε καὶ ἐξηφάνισε. Εἰς θέσεις Ἀρμὶ τοῦ

Φούσκη καὶ Ἄλῳνι τοῦ Φούσκη λείψανα μεσομινωικά καὶ ὑστερομινωικά ἐκτεταμένου, ὡς φαίνεται, συνοικισμού. Εἰς τὴν ἔλαιῶνα Ἐμμαν. Σγουροῦ ὄστρακα ὑστερομινωικά. Εἰς ὑψηλότερον σημεῖον τοῦ Μεγάλου Σκλαβοκάμπου καὶ ἀμέσως κάτω τούτου παρὰ τὸν ποταμὸν ἀξιόλογα ὑστερομινωικά κτήρια. Εἰς θέσιν Μέση τοῦ Κάμπου ἢ Ξυδᾶ λείψανα ἐκτεταμένου συνοικισμού καὶ τείχους, τὸ ὁποῖον παρακολουθεῖ τις ἐπὶ ἱκανὰ μέτρα. Εἰς θέσιν Κάνυσος κτήρια καὶ ὄστρακα ὡς φαίνεται ρωμαϊκῶν χρόνων. Εἰς θέσιν Παλιοκλήσᾶ λείψανα σημαντικῶν κτηρίων ὁμοιάζοντος μὲ παλαιοχριστιανικὴν Βασιλικήν. Εἰς θέσιν Ρουσοκεφάλᾶ ἄφθονα τεμάχια ἀγγείων μεσομινωικῶν χρόνων. Παρὰ τὸ χωρίον Γωνιῆς καὶ εἰς θέσιν Κολενιά λείψανα οἰκισμού ὑστερομινωικοῦ μὲ χαρακτηριστικούς πύθους. Εἰς ὕψωμα Κουνοῦπι τῆς Ρίζας ἀνευρέθη τυχαίως ΜΜΙ μικρὰ πρόχους.

Δοκιμαστικὴν ἀνασκαφὴν ἐξετέλεσεν ἐπίσης ὁ Ἐφορος Πλάτων παρὰ τὸν Θόλον Α τοῦ Πλατάνου, εἰς ὃ σημεῖον κατὰ τὴν ἐργασίαν τῆς περιφράξεως τοῦ χώρου πρὸ δύο ἐτῶν ἀνευρέθη εἰκοσᾶς λιθίνων ἀγγείων. Ἡ ἀνασκαφὴ ἀπεκάλυψε μικρὸν δωμάτιον πλήρες λιθίνων καὶ πηλίνων σκευῶν, τῶν ὁποίων ὄχι ὀλιγώτερα τῶν τεσσαράκοντα περισυνελέγησιν. Εἶναι τοῦ αὐτοῦ τύπου μὲ ἔκεινα τῶν θόλων, ἀλλὰ προφανῶς ἀνήκουν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μεσομινωικῆς περιόδου (ἀγγεῖα ἐμπύστα ἢ ἀκιδωτὰ πῆλινα), καίτοι ὠρισμένοι τύποι θὰ ἔλεγε τις ὅτι εἶναι πρωτομινωικοί. Δυστυχῶς ἢ ἐπὶ τόπου φυομένη εἰαία παρημποδίσεν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν περαιτέρω σκαφὴν. Τὸ δωμάτιον, φαίνεται, εἶχε χρησιμοποιηθῆ διὰ προσφοράς εἰς τοὺς νεκρούς. Δὲν ἀποκλείεται παρὰ τοῦτο νὰ ὑπάρχη ἕτερος, μὴ ἀνακαλυφθεὶς, θόλος.

Εἰς τὸν Νομὸν Λασηθίου ὄχι ὀλίγαι ἀρχαιότητες ἤλθον εἰς φῶς. Ἐπὶ τοῦ ὄροπεδίου τοῦ Λασηθίου, εἰς θέσιν Τοικαλᾶ ἢ Βουρλιά καὶ εἰς βάθος 5 ὀργυιῶν ἀνεκαλύφθη κρινίον μὲ μακρὰ κέρατα ἀγνώστου ζώου, πιθανῶς ἀντιλόπης· εἰς βάθος δὲ ἐνὸς καὶ ἡμίσεος μέτρου ἀνεφάνη πλακόστρωτος δρόμος μὲ κατεύθυνσιν πρὸς τὸ Ψυχρό. Πλησίον τοῦ Βραχασίου Μερμβέλλου κατὰ τὴν γεώτρησιν εἰς θέσιν Κοσμᾶ ἀνεκαλύφθη τμήμα ἀγγείου ἐκ πρασίνου σχιστολίθου μὲ ἀναγλύφους συνδεομένας πρὸς ἀλλήλας σπείρας, πρωτομινωικῶν, ὡς φαίνεται χρόνων. Κατὰ τὴν κατασκευὴν ὑδρογωγείου εἰς τὴν περιοχὴν Μαλλῶν Ἰεραπέτρας καὶ εἰς θέσιν Ἀνατολικόν, Ἄγ. Παρασκευῆ, ἀνευρέθησαν τέσσαρες πῆλινοι κρῖκοι, ἴσως βάσεις ἀγγείων, δύο ληκύθια καὶ δύο ρωμαϊκῶν χρόνων λύχνοι, ὧν εἰς μὲ διακοσμητικὰ θέματα καὶ ἄλλος μὲ μονομάχους.

Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Σητείας περισυνελέγησαν παρὰ τὴν Ἁγίαν Φωθιάν, εἰς θέσιν Πάτημα, εἰς μικρὸς κομπὸς πύθος μὲ ἐντύπους ρόδας γεωμετρικῶν χρόνων καὶ τρία μικρὰ, ἐπίσης γεωμετρικά, ἀγγεῖα. Πλησίον τοῦ χωρίου Σφακιά ἀνεκαλύφθη ΥΜΙΠΙ τάφος μὲ σαρκοφάγους, ὅστις ἀκολούθως ἀνεσκάφη περαιτέρω ὑπὸ τοῦ Ἐφόρου (βλ. ἀνωτέρω). Ἄλλο πηθίδιον χωρητικότητος 30 ὀκάδων περίπου ὕδατος περισυνελέγη ἐκ τάφου παρὰ τὸ χωρίον Κανένε.

Εἰς τὴν Δυτικὴν Κρήτην τέλος, συγκεκριμένως εἰς τὸν Νομὸν Χανίων, περισυνελέγησαν ἐπίσης ἐνδιαφέροντα ἀντικείμενα. Εἰς τὴν θέσιν Βάρδια τῆς περιοχῆς Δραμίων (ἀρχαίας Ὑδραμίας) ἀνευρέθη ὠραία μαρμαρίνη κεφαλή, Ἀριέμιδος, ὡς φαίνεται. Εἰς τὴν ἀρχαίαν Πολυρηνίαν (σημερινὸν Ἄνω Παλαιόκαστρον) καὶ εἰς θέσιν Καποδόκι ἤλθεν εἰς φῶς λίαν ἐνδιαφέρουσα στήλη ἐπιτυμβία μὲ ἀνάγλυφον καὶ μὲ ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα. Ὁ

τάφος εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκεν ἡ στήλη ἦτο ὠκοδομημένος κατὰ διαζώματα μὲ πελεκητοὺς λευκοὺς πωρολίθους, συνδεομένους μὲ σίδηρον καὶ μόλυβδον. Τὸ ἀνάγλυφον παριστᾷ γυναῖκα ἐπὶ θρόνου μὲ ὑποπόδιον, ἣτις δέχεται τὸν ἀποχαιρετισμὸν ἱματιοφόρου ἀνδρικῆς μορφῆς. Εἰς τὸ ἀέτωμα τῆς στήλης ἔρπιντες βλαστοὶ ἐλισσόμενοι καὶ ὑπ' αὐτὸ τὰ ὀνόματα ΤΥΡΟΣ ΣΩΣΑΜΕΝΩ ΣΩΣΑΜΕΝΟΣ ΘΟΙΝΩ. Κάτω τοῦ ἀναγλύφου πολὺ ἐνδιαφέρον ἐλεγείον. Ἡ στήλη παραμένει εἰσέτι ἐπὶ τόπου.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐλευθρον, σήμερον Ροδοβάνι Σελίνου, καὶ εἰς θέσιν Ξενοτάφι, κατὰ τὴν διάνοξιν ὁδοῦ διὰ μπουλντόζας ἀνεκαλύφθησαν τέσσαρες τάφοι, τῶν ὁποίων οἱ τρεῖς ἔδωσαν μόνον πηλίνα, μᾶλλον πτωχὰ, ἀγγεῖα. Ὁ τέταρτος ἦτο πλουσιῶς κτερισμένος καὶ ἐκ τούτου παρεδόθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Χανίων ὠραῖον χρυσοῦν ἐνώτιον μὲ κεφαλὴν γυναικὸς πολὺ ὅμοιον πρὸς ἄλλο τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου ἐπίσης ἐκ Κρήτης προερχόμενον καὶ ἀνήκον εἰς τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα, μία ψῆφος ἀτρακτοειδῆς χρυσοῦ, δεκάς πηλίνων ἀγγείων μεταξὺ τῶν ὁποίων τινὰ δακρυδόχα, ἄλλα ἀξυπύθμενα καὶ πυξίς, λύχνος, εἰδώλια ἡμικατεστραμμένα, μαρμαρίνη πυξίς μετὰ καλύμματος, χαλκοῦν κάτοπτρον καὶ ἐπίσης χαλκοῦς δακτύλιος.

Ἐκ θησαυροῦ ἀργυρῶν μεγάλων νομισμάτων ἀνηκόντων εἰς τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ ΙΘ' μ. Χ. αἰῶνος, ἀνευρεθέντες εἰς τὰ Σελιὰ Ἀποκορώνου, παρεδόθησαν τέσσαρα εἰς τὸ Ἱστορικὸν Μουσεῖον Κρήτης.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω πολλὰ ἄλλα μικρὰ ἀντικείμενα ἠγοράσθησαν ἢ ἐδωρήθησαν, κατατεθέντα εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου καὶ τὰς ἄλλας συλλογὰς.

Ν. ΠΛΑΤΩΝ

Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων Κρήτης